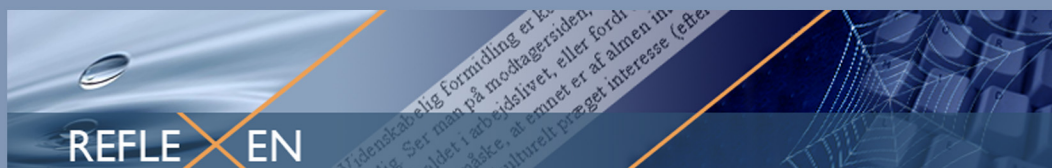

Reflexen

Tidsskrift for uddannelser ved
Institut for Læring og Filosofi
Aalborg Universitet

Handling i kontekst

Red. Alex Niekrenz
Anne-Sophie Bjerregaard Mose
Christoffer Nutzhorn Linddahl Jensen
Clara Wolf
Jakob Thrane Mainz
Jens Christian Nielsen
Line Kollerup Oftedal
Olivia Esther Ha Valbak Kamradt
Rasmus Uhrenfeldt
Jes Lynning Harfeldt
Majken Kjer Johansen

Vol. 13, nr. 1, 2018
ISSN 1901-5992

Reflexen

Tidsskrift for uddannelser ved Institut for Læring og Filosofi
Februar 2018, vol. 13, nr. 1.

© 2018 – Forfatterne

Ved citat fra artiklerne bedes denne reference benyttet sammen med øvrige artikeloplysninger: <http://www.reflexen.learning.aau.dk/>

Udgiver:

Reflexen
Institut for Læring og Filosofi
Kroghstræde 3
9220 Aalborg Øst
reflexen@learning.aau.dk

Redaktører på dette nummer:

Alex Niekrenz
Anne-Sopie Bjerregaard Mose
Christoffer Nutzhorn Linddahl Jensen
Clara Wolf
Jakob Thrane Mainz
Jens Christian Nielsen
Line Kollerup Oftedal
Olivia Esther Ha Valbak Kamradt
Rasmus Uhrenfeldt
Jes Lynning Harfeld
Majken Kjer Johansen

Layout:

Sanne Almeborg

Distribution:

<http://www.reflexen.learning.aau.dk>

Tidsskriftet findes udelukkende online på denne webadresse, hvor alle artikler er tilgængelige til udskrivning.

ISSN: 1901-5992

Indhold

Alex Niekrenz, Anne-Sophie Bjerregaard Mose, Christoffer Nutzhorn Linddahl Jensen, Clara Wolf, Jakob Thrane Mainz, Jens Christian Nielsen, Line Kollerup Oftedal, Olivia Esther Ha Valbak Kamradt, Rasmus Uhrenfeldt, Jes Lynning Harfeld & Majken Kjer Johansen

Handling i kontekst..... 3

Andreas Beyer Gregersen

Et urent begreb om det politiske:

Om den ontologiske vending inden for nyere politisk filosofi og mulighederne for at gentænke 'politik' som begreb og ide på nye måder 5

Mia Juul Bolduc

Sexuality and Gender as Stable Identity Categories in a Poststructuralist Analysis and Critique 12

Morten Schnefeld

The Moment of the Anthropocene and the Possibility of Rethinking Social Critique: Ecology and the Crisis of Capitalism 17

Jannie S. Hansen, Emilie Billenstein, Rikke Qvistgaard,

Ida-Maj Fiskbaek & Micha E. Kongsbøg

Fem fodboldbaner fra afgrunden:

Et praksisteoretisk casestueie af det psykiske arbejdsmiljø på AAU-CPH 25

Kay Kristine Stauenberg

Unge danskeres deltagelse i volontørturisme:

Situeret læring i praksisfællesskaber 30

Kay Kristine Stauenberg

Måltrettet organisatorisk nødhjælp:

Symbolisk magt og at afstemme handlemuligheder interkulturelt..... 35

Stefanie Hoffensets Hansen, Mette Thorup Nielsen,

Lærke Højgaard Mortensen & Nazmiye Kilic

Unge danskeres deltagelse i volontørturisme..... 39

Handling i kontekst

Af stud.mag. Alex Niekrenz, Anne-Sophie Bjerregaard Mose, Christoffer Nutzhorn Linddahl Jensen, Clara Wolf, Jakob Thrane Mainz, Jens Christian Nielsen, Line Kollerup Oftedal, Olivia Esther Ha Valbak Kamradd, ph.d.-studerende Rasmus Uhrenfeldt, lektor Jes Lynning Harfeldt & ekstern lektor Majken Kjer Johansen
Institut for Læring og Filosofi
Aalborg Universitet

I dette nummer af *Reflexen* behandles betydningen af flere kontekster. En kontekst er en vigtig ramme at have med i sin beslutninger og viden omkring emner. Den er rammen for vores forståelse af fænomener og rammen for, hvad der fungerer og derved nøglen til at forstå, hvorfor noget fungerer.

I artiklen **Et urent begreb om det politiske – om den ontologiske vending inden for nyere politisk filosofi og mulighederne for at gentænke 'politik' som begreb og ide på nye måder** gør Andreas Beyer Gregersen rede for den ontologiske vending inden for nyere politisk filosofi og skelner i denne sammenhæng mellem *politics* og *the political*. Forfatteren forsøger ikke at opgive det ontologiske fokus, som man har haft indenfor politisk filosofi, men plæderer for en dialogsgørende og nuanceret kurs og fremhæver, at politikens væren kan anses for at være lige så udsat for foranderlighed som vores begribelse heraf. Konteksten for diskussionen er kulturelle aktiviteter som for eksempel *The European Song Contest 2016*, hvis mulige politiske dimensioner har været genstand for diskussion.

I artiklen **Sexuality and Gender as Stable Identity Categories in a Poststructuralist Analysis and Critique**, af Mia Juul Bolduc kritiseres den essentialistiske tilgang til emnet seksualitet og køn. Artiklen italesætter i stedet den diskurs som seksualiteten og kønnet er omgivet af, en diskurs som hævdes at forårsage undertrykkelse og marginalisering. Den socialkonstruktivistiske vinkel danner en modvægt til den ide, at sandheden om kønnet og dets seksualitet findes inden i det enkelte menneske som en indre sandhed. Diskussionen suppleres med såvel en feministisk vinkel, hvor køn ses som en konstruktion i sig selv og med en *queer* vinkel, hvor pointen er, at en person altid er i en proces og en udvikling.

Diskurser omkring begrebet 'antropocæn' bliver diskuteret i artiklen **The Moment of the Anthropocene and the Possibility of Rethinking Social Critique. Ecology and the Crisis of Capitalism**, af Morten Schnefeld. Den umiddelbare anledning er vores domesticerede planet, hvor den vilde natur er blevet dømt ude i konteksten af både nuværende og potentielle miljøkatastrofer men også i konteksten af menneskets forsøg på at overskride sig selv og planetens problemer ved hjælp af elektroniske opfindelser. Behovet for et nyt mindset kan virke presserende for at kunne tage hånd om klodens ve og vel. Forfatteren gør rede for en tredje vej i forståelsen af "hvordan og hvorfor" via begrebet 'capitaloscene', der indeholder en kapitalismekritik og en nylæsning af Marx.

Fem fodboldbaner fra afgrunden, af Jannie S. Hansen, Emilie Billenstein, Rikke Qvistgaard, Ida-Maj Fiskbaek og Micha E. Kongsbøg, omhandler den psykiske kontekst, der eksisterer for den moderne arbejder. Artiklen tager afsæt i flere semi-strukturerede interviews, der belyser presset på individet og de nødvendige overlevelsestrategier, som dette pres fører til.

I **Unge danskeres deltagelse i volontørturisme** af Kay Kristine Stauenberg sættes der fokus på organisationer som kontekst for individets mulige læring. Den belyser hvordan organisationer er med til at skabe et personligt dannelsesrum og rammerne for situeret læring. Artiklen bygger på en række semi-strukturerede interviews af unge, som har været i frivilligt arbejde i udlandet.

Kay Kristine Stauenberg behandler videre den kultur-mæssige kontekst i **Målrettet organisatorisk nødhjælp**. Her ses der på hvilke udfordringer, som kulturen har for organisatorisk nødhjælp i Indien, og hvorfor den fejler, hvis den kopieres direkte fra det danske system. Empirien for artiklen tager udgangspunkt i deltager-observationer af forfatteren.

Til sidst er et fokusgruppinterview med en mødregruppe med til at zoome ind på den teknologiske kontekst i artiklen **“Hvis de ikke var der, ville vi bare gøre det” – Når teknologi er med til at forandre graviditet og fødsel** af Stefanie Hoffensets Hansen, Mette Thorup Nielsen, Lærke Højgaard Mortensen & Nazmiye Kilic.

God læselyst!

Et urent begreb om det politiske

- om den ontologiske vending inden for nyere politisk filosofi og mulighederne for at gentænke 'politik' som begreb og idé på nye måder

Andreas Beyer Gregersen
Kandidatstuderende, Anvendt Filosofi
Institut for Læring og Filosofi
Aalborg Universitet (AAU)

Abstract

Politisk filosofi har de seneste årtier taget en ontologisk vending med et særligt fokus på at indkredse det autentiske politiske. Denne vending kan tolkes ud fra en såkaldt politisk difference mellem konkret 'politik' over for 'det politiske' som en underliggende aktivitet. På den baggrund vil jeg argumentere for, at idéen om det rent politiske fører til polariserede diskussioner og utilstrækkelige analyser af politikens karakter og udbredelse. I stedet vil jeg advokere for et 'urent' begreb om det politiske som et mere relevant men stadig ontologisk orienteret perspektiv.

Indledende bemærkninger

Efter udgivelsen af værket **Infinitely demanding: Ethics of commitment, politics of resistance** (Critchley, 2007) skrevet af den selvudnævnte 'neoanarkist' Simon Critchley fulgte en særpræget offentlig debat. Den begyndte med en skarp kritik fra den slovenske stjernefilosof Slavoj Žižek i London Review of Books og fortsatte derefter med polemiske angreb frem og tilbage mellem Critchley og Žižek¹ - en intellektuel strid, som er værd at genkalde i dag, fordi den fremviser to udbredte men radikalt forskellige perspektiver på politik. Fra en 'žičekiansk' vinkel viser politik sig som en kamp om magten, der i dag udspiller sig mellem den globale kapitalisme, moderne nationalstater og dem, der ofte beskrives som en 'del uden del' i verdenssamfundets økonomiske og sociale kapital. **Overflødige mennesker**, som den tysk-bulgarske forfatter Ilija Trojanow har navngivet medlemmer af sidstnævnte kategori (Trojanow, 2014). Politik finder sted, når dem uden magt alligevel forsøger at konfrontere magten og dermed forandre deres egen status som netop 'overflødige'. Fra en 'critchleyansk' vinkel viser politik sig derimod både inden og uden for magtens domæne. Politik fortolkes her ud fra en idé om skabelsen af såkaldte **interstitielle distancer** - distancer spændt ud mellem samfundets gældende love, regler og traditioner over for et uendeligt krævende engagement, som tvinger os til at overskride det eksisterende og handle på nye måder. Politik finder sted, når individer og grupper - magtfulde eller ej - konfronteres med deres eget ansvar for at gøre noget ved f.eks. en uretfærdighed, som i sit omfang altid synes overvældende i forhold til, hvad man magter at gøre. For Žižek er politik lig med en kamp om magten, mens det for Critchley snarere er lig med en - indre såvel som ydre - **kamp om magtesløsheden**, og hvad vi gør ved den, når vi er sammen.

Med inspiration fra især den franske filosof Emmanuel Levinas forsøger Critchley dermed at tænke politik som en institutionalisering af etikkens asymmetriske forhold mellem selvet og

¹ For eksempler på disse udvekslinger se især Žižek, 2007, og Critchley, 2016.

de 'uendelige' krav, som det står over for. Politik er, når vi går sammen om dét, som vi ifølge Critchley alle har til fælles; At vi aldrig kan gøre det godt nok i forhold til, hvad verden kræver af os som etisk bevidste væsener. Bindeleddet mellem etik og politik er i den forbindelse **subjektet**, som Critchley fortolker ud fra den førnævnte adskillelse mellem én selv og dette **overdrevne krav om uendeligt ansvar**. Vi er som subjekter per definition skizofrene fra inderst til yderst - splittede mellem os selv og vores ansvar over for verden. Mens et opstillingsklart parti således er 'politisk', hvis det ifølge Žižek stræber efter reel magtudøvelse, er dette kriterium ifølge Critchley i sig selv ikke afgørende. Det væsentlige er til gengæld, om partiet italesætter og diskuterer sit ansvar som et nyt, splittet subjekt.

Selvom førnævnte debat ikke kun handlede om forskellige forståelser af politik, synes det alligevel at have været en rød tråd gennem de udvekslinger, som fulgte efter Critchleys skelsættende værk i 2007. Det er i den forbindelse bemærkelsesværdigt, hvor polariseret og tilsyneladende uproduktiv debatten som helhed fremtrådte for udenforstående. Dette kan muligvis hænge sammen med den personlige relation - eller mangel på samme - mellem de stridende parter, men i følgende artikel vil jeg argumentere for, at ovenstående diskussion også trækker tråde til den såkaldte **ontologiske vending** inden for nyere politisk filosofi, samt at polarisering og manglende forståelse i sådanne diskussioner ofte bunder i forsøg på et ontologisk plan at lokalisere det 'autentiske' politiske. I modsætning til den bestræbelse vil jeg - med en omvending af Hannah Arendts udtryk om "einen reinen Begriff des Politischen" (Marchart, 2007, s. 39) - advokere for et **urent begreb** om det politiske; et begreb fyldt med spændinger, ustabilitet og overlap med andre slags aktiviteter og fænomener. Som artiklen samtidig vil forsøge at påvise, findes der eksempler fra både teori og praksis, der peger os mod et sådant begreb. Artiklens ærinde er dermed ikke at afvise den ontologiske vending som sådan men snarere at argumentere mod, at politiskontologi er lig med en bestræbelse på at fastlægge med tydelige grænsemarkeringer og bestemme med en nærmest videnskabelig sikkerhed, hvad et begreb som 'politik' handler om. Idéen med at introducere et urent og ikke autentisk begreb om det politiske går samtidig ud på at åbne op for mere dialog med aktører uden for fagfilosofiens akademiske verden, hvor - som jeg vil forsøge at godtgøre med en grundig analyse af et eksempel i form af en international sangkonkurrence - politik ikke bare virker **beskidt** i den forstand, at det kan foregå på en voldsom og nogle gange direkte uretfærdig eller ondskabsfuld måde; Politik virker også beskidt eller urent i den forstand, at det ikke er en klart defineret aktivitet med fastlagte grænser omkring sig.

Ingen Eurovision uden politik?

Eurovision Song Contest er en international sangkonkurrence, som siden dets begyndelse i 1956 har forsøgt at undgå enhver promovning eller indblanding af "politiske sager", som det beskrives i dets regelsæt (Eurovision, 2015). Alligevel vandt den ukrainske sangerinde Jamala en spektakulær sejr i 2016, som ifølge Danmarks Radio forvandlede Eurovision til en "politisk kampplads" (DR, 2016). Vindersangen, '1944', handlede om Sovjetunionens deportation af op til 200.000 tatarer fra Krim-halvøen i 1944, hvilket førte til, at næsten halvdelen døde af sult og nød (Al Jazeera 2015). Sangerindens bedstemor var én af disse tatarer, men især omkvædets anklagende tone kan også tolkes mere nutidigt som rettet mod det nuværende Rusland, der i 2014 invaderede Krim og - som en gentagelse af historien - påbegyndte en ny forfølgelse af tatarerne på halvøen ved bl.a. at forbyde deres repræsentativt valgte forsamling, 'Mejlis' (The Star 2016). Ukraines uventede sejr blev derfor tolket verden over som, at sangkonkurrencens 'televotering' med afgivne stemmer fra seerne samt brug af nationale juryer ikke blot udgjorde en kompliceret afstemning men også et **valg** - et politisk valg om at udtrykke solidaritet med Ukraine og især beboerne på Krim.

Umiddelbart ser sejren imidlertid ikke ud til at leve op til hverken Žižeks eller Critchleys krav til politik. Som bl.a. FN's Højkommissariat for Menneskerettigheder påpegede kort efter sejren, gjorde det her og nu "ingen forskel på landjorden" i forhold til hverken den voksende forfølgelse af tatarerne eller magtspillet mellem især den ukrainske og russiske elite (The Independent, 2016). Samtidig synes det usandsynligt, at særligt mange af de seere, som afgav sympatistemmer til Ukraine, besluttede sig for at gøre mere eller blot at undersøge situationen på Krim-halvøen nærmere. I så fald kan de seere - hvoraf undertegnede tæller med - med rette kritiseres som såkaldte 'slacktivists'; dovne aktivister, som tilfredsstillt deres dårlige samvittighed over verdens problemer med ét museklik eller én afgiven stemme.

Alligevel var det som om, at sejren pegede i en politisk retning i kraft af blot at være enormt overraskende. Med andre ord åbnede den uventede og nærmest 'uvirkelige' sejr op for et nyt felt af muligheder, hvormed den alligevel fik en række virkelige konsekvenser helt ind i magtens centrum. Således var det ikke Jamala selv men især russiske medier, embedsmænd og folkevalgte, der tolkede '1944' som "højest provokerende og politiseret" (Russia Today, 2016). Samtidig blev det påpeget af den ukrainske politolog Mikhail Pavliv, at Ukraine og Ruslands seere i høj grad stemte på hinandens deltagere - ukrainske seere gav 12 point til Ruslands Sergey Lazarev og russiske seere 10 point til Jamala - hvilket muligvis peger på en stemning for mere forbrødring mellem de to befolkninger, end magthaverne giver udtryk for. Er det ikke netop en instituel distance, som dermed viser sig mellem den igangværende konflikt og seernes 'uendelige krav' om forandring? Med sejren stilles en fordring således ud i det åbne, som ikke bare retter sig mod de involverede magthavere men også kastes tilbage på seerne selv som et åbent spørgsmål; **hvad skal der gøres?**

Var Eurovision 2016 dermed 'politisk' eller ej? Og hvad betyder en sådan betegnelse, når den anvendes om fx internationale konkurrencer inden for underholdning, kunst og sport, som ikke direkte har med regeringsførelse eller lovgivningsprocesser at gøre? Sådanne spørgsmål er værd at dvæle ved for på mere kvalificeret vis at tage stilling til den pågående diskussion om, hvorvidt f.eks. konkurrencer og shows er 'besmittede' med politik - samt om det er en god eller dårlig ting. I den forbindelse åbner et eksempel som Eurovision Song Contest op for den mulighed, at visse aktiviteter eller begivenheder hverken er gennemsyrede af eller absolut fri for politik men derimod **balancerer sig på kanten af politisering og afpolitisering** - som det synes at være tilfældet, når Eurovisions arrangører, European Broadcasting Community (EBU), holder fast i, at de afholder en årlig "ikke-politisk begivenhed", samtidig med at f.eks. Jyllands-Posten kan deklare: "Ingen Eurovision uden politik" (Jyllands-Posten 2014).

Det politiske paradoks

Eurovision 2016 kan i den forbindelse tolkes som et udtryk for dét, som den franske filosof Paul Ricœur i essayet **Le paradoxe politique** ("det politiske paradoks") fra 1956 kaldte for politikens 'tvedelte natur': Politik samler og splitter os på én og samme tid (Marchart, 2007, s. 35). Politik er samfundets evigt irriterende paradoks. Med andre ord findes der ifølge Ricœur to modsatrettede træk i politik, hvilket kommer til udtryk på fransk i en sproglig forskel på substantivet **la politique**, som især betegner strategisk magtudøvelse, og det substantiverede adjektiv **le politique**, som henviser til fællesskab og solidaritet på tværs af magtpositioner. Ifølge den britiske filosof Oliver Marchart peger sproglige forskelle som den førnævnte på en mere grundlæggende 'politisk difference' mellem et **dissociativt moment** (magtkamp, strid, konflikt mm.) og et **associativt moment** (fællesskab, solidaritet, samarbejde mm.). At de to træk – det associative som det samlende og det dissociative som det splittende – beteg-

nes af Marchart som 'momenter' hænger sammen med, at selve begrebet **moment** ikke blot kan betyde, at noget er afgørende eller vigtigt men samtidig, at det bevæger sig eller rykker på tingene, hvilket dets etymologi også peger på - 'momentum' på latin betød faktisk 'bevægelse' eller 'forandring'. Marcharts tilføjelse til Ricæurs idé om et paradoks mellem netop to modsatte bevægelser er blot, at politik ikke bør begribes ved at tænke de to momenter hver for sig men må karakteriseres som dét spændingsfelt, hvor de støder sammen (Ibid., s. 39-45). Eurovision 2016 blev ud fra dette perspektiv på politik som et spændingsfelt snarere end en færdig helhed ikke 'politisk' i sig selv af den store opbakning til Jamalas sag eller af kontroverserne, som fulgte, men fordi 1944 var **populær** og **kontroversiel** på én og samme tid.

Ifølge Marchart er den politiske difference imidlertid ikke blot udtryk for spændinger og modsætninger men viser ligeledes en dyb afgrund - både 'ontologisk' og 'epistemologisk' - i selve dét, som vi kalder politik: Der findes ingen politisk ontologi som sådan men kun en såkaldt **ontopolitik**, idet politikens væren anses for lige så udsat for foranderlighed som vores skrøbelige begribelse heraf - en begribelse, som i øvrigt selv griber ind i dets væren (Ibid., s. 172). Det perspektiv strider dog mod en udbredt tendens til at lede efter det 'autentisk' politiske inden for nyere politisk filosofi, hvilket ifølge Lois McNay er så udbredt og toneangivende, at der synes at være tale om en **ontologisk vending** (McNay 2014, s. 1). I følgende afsnit vil jeg undersøge nærmere, hvorledes den ontologiske vending har udfoldet sig og med Oliver Marchart argumentere for ikke at opgive det ontologiske fokus men derimod at slå ind på en mere dialogøgende og mindre rigid kurs i forhold til det at karakterisere det politiske.

Det (u)autentisk politiske

Som tidligere nævnt er Ricæurs essay fra 1956 velegnet til at forstå den såkaldte politiske difference', som eksisterer på flere sprog i form af en skelnen mellem på fransk **la politique** og **le politique**, på tysk **Politik** og **das Politische** samt på engelsk **politics** og **the political**. På dansk synes den skelnen dog ikke at være udbredt i samme grad, hvilket muligvis skyldes, at 'det politiske' som substantiveret adjektiv sjældent anvendes, og hvis det gør, er det tit med inspiration fra udlandet, som det f.eks. ses i et interview med Chantal Mouffe i Dagbladet Information med overskriften "Kunsten kan ikke undslippe det politiske" (Information, 2014). Ofte krediteres Carl Schmitt med at have opfundet 'det politiske' som en særlig kategori i værket **Der Begriff des Politischen** (1932); en kategori som adskiller sig fra 'politik' ved ikke at være territorielt begrænset til et særligt område men alligevel knyttet til selvsamme som dets konstitutive princip eller "iboende objektive natur" (Schmitt 2002). Uanset om Schmitt kan siges at have 'opfundet' det politiske eller ej, var han banebrydende ved at bruge det substantiverede adjektiv som en slags indikator for noget mere primært og grundlæggende end dét, som vi sædvanligvis forstår ved politik.

Schmitts betoning af det dissociative moment er ifølge Marchart blevet så indflydelsesrig, at 'neo-schmittianere' som Chantal Mouffe, Oskar Negt og Alexander Kluge må karakteriseres som del af en større **schmittiansk tradition** inden for politisk filosofi (Marchart, 2007, s. 43-4). Men der findes en anden tradition, som også gør brug af den politiske difference men i stedet med betoning af det associative moment som det at samles og handle i fællesskab. Marchart anser den tysk-amerikanske filosof Hannah Arendt som inspirationskilde for denne **arendtianske tradition**, der især har inspireret tænkere som Ernst Vollrath og Sheldon Wolin. Arendt anvendte ofte **das Politische** som substantiveret adjektiv og henviste dermed med Vollraths ord til en "politisk autentisk politik" modsat en "politisk perverteret politik", en apolitisk form for politik. Det politisk autentiske bestod for Arendt i det at handle både med fokus på det fælles gode og med afsæt i et kollektiv rum opretholdt af et større fællesskab.

Ifølge en tænker som Wolin består det politiske ud fra det perspektiv i **momenter af fælleshed**, som der imidlertid ikke er meget plads til i dét, som Ricœur ville kalde 'la politique'; den strategiske magtudøvelse (Ibid., s. 38). Arendt var ligeledes dybt bekymret for den apolitiske politiks bureaukratiske magt og dermed for, om den politiske difference ville falde fra hinanden til fordel for en politik uden det politiske - en form for afpolitisering, som nogle i dag vil kalde 'teknokrati'. Ifølge Marchart deler både den arendtianske og schmittianske tradition således en **neutraliseringstese** i form af en bekymring for, om det politiske neutraliseres eller koloniseres af det 'sociale', hvilket Arendt betegnede som det politiskes modsætning - uanset om den slags afpolitisering beskrives af andre som 'politik' eller ej (Ibid., s. 44-45). Samtidig deler de ligeledes en betoning af det politiske som en grundlæggende og 'ægte' eller 'autentisk' form for aktivitet, som politik hverken kan begribes eller opretholdes uden.

Marcharts beskrivelse af skellet mellem politik og det politiske som en politisk difference trækker på den tyske filosof Martin Heideggers **ontologiske difference** mellem det ontiske og det ontologiske. Det skyldes især, at de to førnævnte traditioner med Marcharts ord peger på **en paradigmatiske splittelse i selve idéen om politik**, idet der med 'det politiske' forsøges at indfange en mere vidtrækkende ontologisk dimension bag den konventionelle politiks ontiske praksisser. Ifølge Marchart må den politiske difference imidlertid ikke bare anses som en afledt udgave af den ontologiske difference - politisk filosofi er ikke en såkaldt 'regional ontologi' om det politiske område som en 'region' blandt andre såsom kunst, sport, religion mm. Marcharts teoretiske nybrud består således i at forskyde det primære fokus i den politiske difference fra 'det politiske', den ontologiske dimension, til selve **'differencen-som-difference'** (Ibid., s. 171-2). Ved at betegne den spændingsfyldte differentiering mellem politik og det politiske som i sig selv politisk anvender han med egne ord politisk tænkning som en 'førstefilosofi' til også at begribe den ontologiske difference og dermed **'væren-qua-det politiske'** - politik er for Marchart en særlig indgangsvinkel til at forstå hvordan vi i det hele taget begår os i verden. I den forbindelse gør han brug af William E. Connollys neologisme 'ontopolitik' til at beskrive sin egen position, som ikke desto mindre adskiller sig fra Connollys tilgang: Mens Connolly beskriver den **ontopolitiske dimension** som dét, at politisk tænkning altid involverer en række ontologiske forudsætninger om især det at være menneske (Connolly, 1995, s. 1-2), hævder Marcharts ontopolitik omvendt, at disse forudsætninger i sig selv må begribes som politiske. Ifølge Connolly implicerer politik ontologi, men ifølge Marchart er det ikke tilstrækkeligt at hævde; Ontologi implicerer i sig selv også politik.

Dermed åbnes op for et nyt politisk paradoks, som synes langt mere vidtrækkende end Paul Ricæurs paradoks - et paradoks, som involverer selve universets eller verdens politisk-paradoksale karakter. Det er i den forbindelse ikke artiklens ærinde at diskutere Marcharts vidtrækkende ontopolitik men derimod at bruge den som et eksempel på, at det kan lade sig gøre at udfolde et begreb om det politiske, som indeholder ustabilitet, spændinger og 'urenheder' uden at bryde med den ontologiske vending - snarere tværtimod i Marcharts tilfælde.

Konkluderende bemærkninger

Den žižekianske og critchleyianske vinkel på politik - som beskrevet og diskuteret i indledningen - kan siges at indeholde hver sin udgave af den politiske difference og med fokus på hver sin form for 'ægte' politik. Alligevel synes de at dele en underliggende logik, som går på tværs af netop den difference. Det politiske som et grundlæggende princip kan hos begge tolkes med Marchart som et dissociativt moment, der introducerer **antagonisme** (hhv. klassekamp og institiel distance) i såvel individer som samfund - et moment, som på paradoksal vis samtidig indeholder eller fører til sin egen modsætning, det associative moment, fordi det ofte

viser sig, at vi som politiske subjekter netop har splittelse, konflikt og usikkerhed til fælles. Begge tænkere synes dermed at kortslutte disse momenter på en måde, som skaber nye perspektiver og tilgange til dét at engagere sig 'politisk'. Under overfladen synes hverken Žižek eller Critchleys begreb om politik dermed at være 'stuerent' - hvilket altså kan være positivt!

Alligevel synes især Slavoj Žižek samtidig at operere med en rigid og ensidig anvendelse af 'politik' som særlig markør. Han tenderer især til at følge en tankegang, som Oliver Marchart kalder **fantasi** om **grandios politik**, og som især er udbredt hos Alain Badiou, Slavoj Žižek og det intellektuelle kollektiv Den Usynlige Komité (Marchart, 2011, s. 970). Ifølge Marchart baserer fantasien sig på en idé om politik som et totalt brud med en given situation, hvilket hos Badiou beskrives som en såkaldt 'sandhedsbegivenhed'. I kraft af et sådant brud opstår ifølge Žižek en **revolutionær akt**, som resulterer i en mere eller mindre fuldkommen omvæltning af eksisterende magtforhold. Men dermed udelukkes dagligdagens små politiske kampe, som kan vise sig selv i mindre manifestationer af hverdagsaktivisme, korte replikskifter eller blot et enkelt skift i perspektiv - som f.eks. Eurovision Song Contest ofte danner ramme for. Selv en lomme filosofisk tanke kan ofte vise sig at have mere eller mindre politisk karakter.

Vi er således nødt til at reflektere mere over et urent begreb om det politiske, hvis vi ønsker at analysere og tolke politisk liv omkring os - især den form for politisk liv, som vi allerede kan være en del af uden at vide eller tænke over det. Politik adskiller sig ikke radikalt fra andre kulturelle aktiviteter, men det flyder heller ikke sammen med dem i én stor pærevælling. Det reflekterede og muligvis nyskabende perspektiv fra tænkning om den politiske difference består således i, at vi accepterer politikens særegenhed som udflydende og dynamisk - samt at politik bør gentænkes igen og igen. Oliver Marcharts særlige politikforståelse er i den forbindelse velegnet som en tankeprovokerende teori, der endda inkluderer sig selv i ligningen. Og er det ikke lige så med **anvendt filosofi** som teori og disciplin? Hvad er anvendt filosofi andet end en yderst reflekteret form for politik, der inkluderer sig selv i ligningen?

Litteraturliste

- Al Jazeera (2015, 13. november). **Ukraine calls Soviet deportation of Muslims 'genocide'**. Lokaliseret den 3. april 2017: <http://www.aljazeera.com/news/2015/11/ukraine-calls-soviet-deportation-muslims-genocide-151113061021629.html>
- Connolly, William E. (1995). **The Ethos of Pluralization**. Minneapolis: University of Minnesota Press
- Critchley, Simon (2007). **Infinitely demanding: Ethics of commitment, politics of resistance**. London: Verso Books
- Critchley, Simon (2016, 7. januar). **Violent Thoughts About Slavoj Žižek**. Lokaliseret på det elektroniske tidsskrift Naked Punch den 11. oktober 2017: <http://www.nakedpunch.com/articles/39>
- Danmarks Radio (2016, 13. maj). **Fra Krim til Kreml: Ukraine bruger Eurovision som politisk kampplads**. Lokaliseret på dr.dk den 23. marts 2017: <https://www.dr.dk/event/melodigrandprix/nyheder/fra-krim-til-kreml-ukraine-bruger-eurovision-som-politisk-kampplads>

- Eurovision (2015, ?). **Public Rules of the 61st Eurovision Song Contest**. Lokaliseret den 4. april 2017: https://www.eurovision.tv/upload/press-downloads/2016/2015-10-28_2016_ESC_rules_PUBLIC_EN.pdf
- Information (2014, 26. marts). **Kunsten kan ikke undslippe det politiske**. Lokaliseret den 27. marts 2017: <https://www.information.dk/kultur/2014/03/kunsten-kan-undslippe-politiske>
- Jyllands-Posten (2014, 7. maj). **Ingen Eurovision uden politik: Jordan viste blomsterbilleder, mens Israel sang**. Lokaliseret den 4. april 2017: <http://jyllands-posten.dk/kultur/article6702003.ece>
- Marchart, Oliver (2007). **Post-Foundational Political Thought**. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- McNay, Lois (2014). **The Misguided Search for the Political**. Cambridge: Polity Press.
- Mouffe, Chantal (1999). **The Challenge of Carl Schmitt**. London & New York: Verso.
- Russia Today (2016, 14. maj). **Ukraine wins Eurovision 2016 with politically-charged song**. Lokaliseret den 3. april 2017: <https://www.rt.com/news/343064-eurovision-ukraine-australia-russia/>
- Schmitt, Carl (2002). **Det politiskes begreb**. København: Hans Reitzels Forlag.
- The Independent (2016, 17. maj). **United Nations says Eurovision victory 'makes no difference' for Tatars**. Lokaliseret den 4. april 2017: <http://www.independent.com.mt/articles/2016-05-17/world-news/United-Nations-says-Eurovision-victory-makes-no-difference-for-Tatars-6736157967>
- The Star (2016, 26. april). **Crimean court bans Tatar ruling body in blow to minority**. Lokaliseret den 3. april 2017: <http://www.thestar.com.my/news/world/2016/04/26/crimean-court-bans-tatar-ruling-body-in-blow-to-minority/>
- Trojanow, Ilija (2014). **Det overflødige menneske**. København: Tiderne Skifter.
- Žižek, Slavoj (2007): **Resistance Is Surrender**. London: London Review of Books. Vol. 29 (nr. 22), s. 7

Sexuality and Gender as Stable Identity Categories

- a poststructuralist analysis and critique

Mia Juul Bolduc

Institut for Læring og Filosofi
Aalborg Universitet

Abstract

This paper engages poststructuralist theory to outline the (problematic) ways in which sexuality and gender are presently viewed, imposed and performed as stable identity categories, in the western world. The essentialist view of sexuality/gender as ‘innate’, ‘natural’ and stable categories of identity is criticised from the point of view of social constructivism, (post-structural) feminism and queer theory - shortcomings of these critiques are also discussed. Ultimately, it is argued that the essentialist view of sexuality/gender as stable identity categories, reinforce systems of oppression and marginalisation.

The multifaceted construct of identity serves as a “narrative which [...] expresses certain values: values, which we share with those with whom we identify” (Weeks, 1995, p. 85). Included in the larger construct of identity, are identity categories of sexuality, which “place us securely in recognized discourses, embodying assumptions, beliefs, practices and codes of behaviour” (Weeks, 1995, p. 88). Within the concept ‘sexuality’, gender and sexual identities are commonly understood as inseparable and engendering constructs (Jackson & Rahman, 1997, p. 204), thus, the common perception of an individual identified as male (whether self-identified or externally categorized) is, by default, expected to embody a masculine gender identity, and be attracted to the ‘opposite sex’; female (Cheng, 2014, p. 157). The essentialist school of thought, associated with modernity and the medical model, is at the root of this perception of identity categories as predictive and stable, since essentialist theories view sexuality as a natural drive, and therefore assume sexual/gender identities to be an expression of an ‘inner truth’ (Jackson & Scott, 2010: p8-10). In regards to sexuality, the ‘inner truth’ is assumed to be a desire for reproduction through intercourse with the ‘opposite gender’, which has the consequence that non-heterosexual forms of sexual conduct (e.g. homosexuality) are pathologized (Butler, 1999, p. 91). Similarly, innate differences are assumed between males and females, here, the biological sex is assumed to prescribe a male (masculine) or female (feminine) gender identities, which in turn accounts for innate differences in behaviour and sexuality. Males, for example, are viewed as sexually active, while females are viewed as sexually passive. Essentialist theories of sexuality/gender identities have been heavily criticised and Jackson and Rahman (1997) argue that “the single most important contribution that sociology has made to our understanding of sexuality is to critique essentialism” (p. 203). This essay will consider why it is problematic to assume that sexuality and gender are stable identity categories and investigate how this essentialist viewpoint has been challenged.

In stark opposition to essentialism, stands social constructionism, associated with postmodernism/poststructuralism. Social constructionist theories argue that “there is no true self that exists prior to its immersion in culture”; instead, the self is understood as constructed through social relations and systems of power/knowledge (Sullivan, 2003, p. 41). In other words, sexual/gender identities are constructed and the essentialist notions of the individual as autonomous, unified, self-knowing, and static, are rejected. Foucault argues that sexual identities are

created through the very discourse surrounding sexuality, rather than being an expression of an innate truth (Sullivan, 2003, p. 42). Similarly, Gagnon and Simon (1974) argue that sexuality is constructed through sexual scripts, which determine what is deemed desirable “since nothing is sexual in itself” (Jackson & Scott, 2010, p. 12). These sexual scripts are not rigid but rather “fluid improvisations involving ongoing processes of interpretation and negotiation” (Jackson & Scott, 2010, p. 13). Accordingly, one’s sexual/gender identity is not seen as fixed but can change as a result of “social, cultural and interpersonal contexts” (Jackson & Scott, 2010, p. 119). Through discourse analysis, Foucault shows how sexuality changed from an act of doing to a state of being in the 19th century Victorian era. This discourse, Foucault argues, culminated in the scientific study of sex, sexology, and the creation of heterosexuality (the norm) and homosexuality (the deviant), forming an ‘either/or’ binary (Jackson & Scott, 2010, p. 54). This dichotomy, can be illustrated through a Derridean deconstruction where heterosexuality ‘includes what it excludes’, that is, heterosexual identification holds within it a rejection of homosexual identification (Sullivan, 2003, p. 45-50). This has led to an embodiment of sexual categorisations, where individuals define themselves through sexuality (Weeks, 2015, p. 1095). In this way, as Foucault (1979) famously put it, sexuality has become the “truth of our being” (Weeks, 2015, p. 1095).

Ingrained in the heterosexual/homosexual binary, are distinctive male and female gender identities, forming a male/female binary. In line with sexual identities, gender identities are negotiated through the identification with one gender and a rejection of the ‘opposite gender’. Sedgwick (1990) points out that a range of sexual desires (e.g. sexual acts, fantasies, and emotions) do not necessarily depend on a partner of the ‘opposite sex’, so why then, she asks, has gender become the single most important means of sexual identification? For Foucault, the answer lies in relations of power/knowledge. Foucault argues that sexuality (and implicitly gender) is not a concept upon which power is applied but rather a direct result and mechanism of powers design (Jackson & Scott, 2010, p. 17). Feminists have opposed such power relations on the basis of gender inequality, where some feminists perceive female identity to be limited through patriarchal oppression. In line with this, Rich (1980) argues that heterosexuality is compulsory for woman, as a means to maintain a patriarchal society and secure male dominance. This is obtained, Rich (1980) argues, through physical violence and false consciousness. Theorists such as Giddens (1992, p. 2) and Better (2014, p. 16), have argued that woman in contemporary society can be freed from oppression, through resistance to patriarchal systems, allowing agency to express a true sexual identity (Tucker, 1998, p. 203). These feminist viewpoints however, are based on essentialist principles, in which a ‘true woman’ and ‘true sexuality’ is believed to exist underneath oppressive patriarchal forces (Jackson & Scott, 2010, p. 27). Butler (1999, p. 24-25) and other poststructuralist feminists critique such essentialist feminism and argue that ‘being’ a sex or a gender is fundamentally impossible. Instead, gender is in itself seen as a construction based on power/knowledge (Tucker, 1998, p. 201). For some poststructuralist feminists, this means that womanhood (and gender in general) only exists within heterosexuality and oppression is therefore understood as maintained through the institutionalization of heterosexuality. On the other hand, Jackson and Rahman (1997, p. 204) argue that categorization of sexuality exist only when sexuality is viewed through gender. Heterosexuality is thus dependent on a male/female binary, while a male/female binary is dependent on heterosexuality.

Butler (1999) proposed a socially constructed sex/gender/desire matrix, in which sexuality follows from gender identity, which is determined on the basis of a biological sex. At a biological level, this essentialist gender duality can be challenged on the notion that 1.7% of all babies are born with intersex conditions, where ambiguous sexual organs or variations in sex

chromosomes are present (Thatcher, 2011, p. 12-13). The assumption that gender identity follows a causal path from a biological sex is thus problematic and exclusive. This is further evidenced by cases of transgender persons and other individuals who do not fit neatly into narrow male or female categories (Butler, 1991, p. 7-9). Similarly, sexual desire often deviates from a linear and static causal path, as seen in the ongoing negotiation of sexual identity categories, such as lesbian, gay, bisexual, asexual, pansexual, etc., which seek to accommodate the many individuals who do not follow the gender/desire assumption.

Furthermore, qualitative studies have demonstrated that sexual identity is fluid and change throughout the course of a lifetime (Mock & Eibach, 2011; Tabatabai, 2010). Essentialist assumptions of sex/gender/desire thus limits and simplifies a complex human reality. At a societal level, the sex/gender/desire assumptions marginalise and pathologize those who deviate from the norm at any level of the matrix. This reinforces heteronormativity and maintains heterosexual privileges, which in turn determine the everyday existence of the individual, thus limiting and regulating personal agency (Jackson, 2006, p. 108). During the Gendered Intelligence 2008 Community Conference, a survey revealed that nearly a third of those questioned had no desire to fit into any categories of gender or sexuality (Carrera, DePalma & Lameiras, 2012, p. 1005). This is also demonstrated in case studies, Shushu for example, a Cypriot drag performer, wants to identify as 'his own self' and rejects identification with any category of sexuality or gender (Weeks, 2015, p. 1091-1092). This begs the question: Is it possible to escape labels of gender and sexuality? To unfold this question further, let us turn now to queer theory.

Queer theory, rooted in poststructuralist theory, seeks to escape categories and "the compulsory order or sex/gender/desire" by de-essentializing sexual/gender identities and heteronormativity (Jackson & Rahman, 1997, p. 209). Unlike essentialism, queer theory sees the person as always in process and development (Jackson & Scott, 2010, p. 22). Queer theorists have argued that equal rights claims by institutionalised sexual minorities (e.g. gay rights), relies on an essentialist assumption of innate differences, which reaffirm, rather than challenge, heteronormativity (Jackson & Rahman, 1997, p. 209). Queer theory thus resists the notion of any stable identity categories, and queerness is described as "identity without essence" (Cheng, 2014, p. 155). Perhaps counterintuitively then, queer theory is often used as a way to encompass categories of LGBTI (lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex) persons; the permanence of such categories however, is rejected (Butler 1999, p. 13-14). The problem with using queer as an umbrella term for LGBTI, might be that it (unwillingly) in itself creates a queer identity category (Sullivan, 2003, p. 47). Weeks (2015, p. 1091) argues that this illustrates a paradoxical situation in which sexual and gender identities are at the same time impossible and necessary. Queer theory seeks to overcome this paradox by defining queer as an act of *doing*, rather than *being*, offering an alternative way of thinking about sexuality.

Poststructuralist/postmodernist theories take an anti-universal stance to sexuality and point out the vast cultural variations and interpretations of sexual/gender identity categories (Weeks, 2015, p. 1092). Whitehead (1981) argues that homosexuality in non-western cultures is explored and interpreted through western understandings of homosexuality. In this way, studies into 'foreign' homosexuality have become a means to further institutionalise 'western homosexuality'. In Native American cultures for example, homosexual acts are not immediately representative of a homosexual identity, as they are in many western cultures (Whitehead, 1981). Cross-cultural differences in sexuality are also reported by Nanda (1990), who found that Indian Hijras, who in the western world would be defined as transgendered and transvestites, are more accepted and perceived as more 'meaningful' than the 'in-betweeners'

in western cultures. While Hijras *are* in some ways discriminated against, they are at the same time seen as powerful magical beings. This suggests that identity categories are arbitrary and culturally dependent, and that the ‘translation’ of sexuality and gender into Western terminology is problematic. Great variations in sexual/gender identity categories have also been observed historically. In ancient Greece and Rome for example, men defined themselves as being active (the one that penetrates) or passive (the one who is penetrated), unaffected by the biological sex of the involved subject (Jackson & Rahman, 2002, p. 114-117). These cultural and historical findings strongly support the poststructuralist/postmodernist rejection of sexual/gender identities as an expression of an innate truth

Despite the rise of social constructionism, feminism and queer theory, the pervading dominance of essentialism is evident throughout society (Weeks, 2015, p. 1094). Foucault argues that change and advancement happens through alterations in discourse. At a political level, *some* legal and discourse reforms have been observed in a range of systems. For example, in certain European countries, gender is to a growing extent assessed as a state of mind, rather than on external (juridical) criteria (Carrera, Lameiras, DePalma & Casas, 2013, p. 212). However, this is far from always the case and chromosomes and genitals can in some cases override embodied gender identities, when legal rights are involved (e.g. the ‘Littleton Case’). In the quest for (legal) recognition, transgender individuals have to have genital reconstructive surgery to “symbolically repatriate them from one side of the gender binary to the other” (Westbrook and Schilt, 2014, p. 37). These legal judgments have implications for who is denied or granted access to gender specific rights and social settings. Carrera et al. (2013) therefore argue that despite worldwide advances, sexual/gender minorities are continuously pathologized by heteronormative legal and political systems. Carrera et al. (2013) propose that a law permitting the elimination of gender from any legal documents is one way to start stating the irrelevance of gender in legal and social areas. It is clear that legal systems are far from ‘binary free’ and Westbrook and Schilt (2014) conclude that current “challenges to the gender system modify rather than break it” (p. 53).

The present analysis has shown that, contrary to essentialism, social constructivist theory, poststructuralist feminism and queer theory, reason that no sexual/gender identities express an inner truth. Sexual/gender identities are instead understood as a result of power/knowledge (Weeks, 2015, p. 1995). This is supported by empirical research, case studies, and cross-cultural and historical inquiry. The essentialist view on sexual/gender as stable identity categories creates heteronormativity, which reinforces systems of oppression and marginalisation. In order to challenge heteronormativity, the discourse surrounding identity constructs must change – such change may occur if the sexuality and gender binaries are de-essentializing, destabilizing and ultimately resolved.

References

- Better, A. (2014). Redefining Queer: Women’s Relationships and Identity in an Age of Sexual Fluidity. *Sexuality & Culture*, 18(1), 16-38
- Butler, J. (1999). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. London, UK: Routledge
- Carrera, M. V., DePalma, R. & Lameiras, M. (2012). Sex/gender identity: Moving beyond fixed and ‘natural’ categories. *Sexualities*, 15(8), 995-1016

- Carrera, M. V., Lameiras, M., DePalma, R. & Casas, R. R. (2013). Pathologizing gender identity: An analysis of Spanish law and the regulation of gender recognition. *Journal of Gender Studies*, 22(2), 206-220.
- Cheng, P. S. (2014). Contributions from queer theory. In A. Thatcher (ed.) *The Oxford Handbook of Theology, Sexuality & Gender* (p. 153-169). Oxford: UK. Oxford University Press
- Giddens, A. (1992). *The transformation of intimacy: Sexuality, love & eroticism in modern society*. Stanford: Stanford University Press
- Jackson, S. & Rahman, M. (1997). Up against nature: sociological thoughts on sexuality. In: Gubbay, J., Middleton, C. and Ballard, C. (eds.) *The students companion to sociology* (p. 203-211). Blackwell Publishers
- Jackson, S. and Scott, S. (2010). *Theorizing Sexuality*. Maidenhead: Open University Press
- Mock, S. E. & Eibach, R. P. (2011). Stability and Change in Sexual Orientation Identity over a 10-Year Period in Adulthood. *Archives of Sexual Behaviour*, 41(3), 641-648
- Nanda, S. (1990). The Hijras as Neither Man Nor Woman. In: Nanda, S (ed.) *Neither man Nor Woman: The Hijras of India* (p. 13-19), Belmont, CA: Wadsworth Publishing
- Rich, A. (1980). Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence. *Journal of Woman's History*, 15(3), 11-48
- Sullivan, N. (2003). Queer: a question of being or a question of doing? In Sullivan, N. (ed.) *A critical introduction to queer theory* (p. 37-56), New York, USA: New York University Press
- Tabatabai, A. (2010). Protecting the lesbian border: The tension between individual and communal authenticity. *Sexualities*, 13(5), 563-581
- Thatcher, A. (2011). *God, Sex, and gender: An Introduction* (p. 10-20), Malden, MA: Wiley-Blackwell
- Tucker K. H. (1998) Feminism, Sexuality and Self-identity. In: Tucker, K. H. (ed.) *Anthony Giddens and Modern Social Theory* (p. 185-211), London: UK, SAGE Publications
- Weeks, J. (1995). Necessary Fiction: Sexual Identities and the Politics of Diversity. In, Weeks, J. *Invented Moralities: Sexual Values in an Age of Uncertainty* (p. 82-124), Cambridge, UK: Polity Press
- Weeks, J. (2015). Beyond the Categories, *Archives of Sexual Behaviour*, 44(5), 1091-1097
- Westbrook, L. & Schilt, K. (2014) Doing Gender, determining Gender: Transgender People, Gender Panics, and the Maintenance of the Sex/Gender/Sexuality System. *Gender & Society*, 28(1), 32-57.
- Whitehead, H (1981). The Bow and the Burden Strap: A new Look at Institutionalized Homosexuality in Native North America. In: Ortner, S. B. & Whitehead, H. (eds.) *Sexual Meanings: The cultural Construction of gender and Sexuality*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 80-116.

The moment of the Anthropocene and the possibility of re-thinking Social Critique

- ecology and the crisis of Capitalism

Morten Schnefeld

Department of Learning and Philosophy
Aalborg University

Abstract

Coining our present time as Anthropocene is surely reasonable. It seems uncontroversial to state that we have entered a new geological epoch, in which the Anthropocene, the "New Human", is situated as the main factor when measuring the imprint on global environment. The concept of the Anthropocene has gained considerable momentum, both in addressing our current climate predicament, but also, maybe prematurely, in pointing to solutions ?.

To fully grasp the importance of this, it might be helpful to look at the Anthropocene as an event and not a thing. How and why did it come about ?

To accomplish this, the origins and the different interpretations of the term will be discussed. This will open an avenue of critique that tries to grasp a fuller view of the concept of Society and Nature and the Dualism herein . Thus, the purpose of this article is to show , hopefully, that there are solid arguments for a renewal of Social Critique and Critical Theory in light of the climate crisis and it's connection to systemic structures.

Introduction

The historical and theoretical outset for this article is partly triggered by the current debate on the climate crisis. In particular the tensions between the mainstream interpretation, which, as we shall see, of the Anthropocene as one, fairly devoid of innate social or systemic critique, and a new trend among scholars, who try to broaden the definitions and question if the Anthropocene narrative is in fact misleading when diagnosing the time we live in.

What's in a Word? (Bonneuil & Fressoz , preface Chapter 1.)

Anthropocene was originally formulated by Paul Crutzen and Eugene Stoermer in 2000, which sought to conceptualize that we have entered a new geological time, that includes mankind as a major geological force. Framing the beginning in the mainstream version, and to further put words on this "state shift", we are living in times with the "potential to transform Earth rapidly and irreversibly into a state unknown in human experience".(Jason W Moore et. Al.S 3)

And in the words of Bruno Latour," the most decisive philosophical, religious, anthropological, and as we shall see, political concept, yet produced as an alternative to the very notions of "Modern" and "Modernity". (Bonneuil & Fressoz S.16)

The mainstream discourse on Anthropocene is difficult to grasp as a coherent one. Eileen Crist tries to capture the following themes that may provide some solid ground. "We now live in a domesticated planet, with wilderness gone for good..Economic growth and consumer culture will remain the leading social models. Time to put the doom-and-gloom to rest and embrace a more positive attitude..technology, including risky, centralized, and industrial-scale systems, should be embraced as our destiny and even our salvation....the path forward lies in humanity embracing a managerial mindset and active stewardship of earth's natural system" . (1 Jason W. Moore et al. S. 15)

She has reason to put it like this. :

" Martin Rees, the astronomer royal and former president of the Royal Society, said that the dawn of the Anthropocene was a significant moment. "The darkest prognosis for the next millennium is that bio, cyber or environmental catastrophes could foreclose humanity's immense potential, leaving a depleted biosphere," he said.

But Lord Rees added that there is also cause for optimism. "Human societies could navigate these threats, achieve a sustainable future, and inaugurate eras of post-human evolution even more marvellous than what's led to us. The dawn of the Anthropocene epoch would then mark a one-off transformation from a natural world to one where humans jumpstart the transition to electronic (and potentially immortal) entities, that transcend our limitations and eventually spread their influence far beyond the Earth."²

Similar concerns mixed with the Promethean self-portrait, marks the standard Anthropocene literature.

(Steffen et al. 2007,, Zalasiewicz et al 2010)

The Economist highlighted in 2011 that what we need in the Age of Man is a "smart planet". (Jason W. Moore et al. S.19)

In other words; "keeping the Earth's environment in a state conducive for further human development".(Ibid. S. 20)

"The discourse remains for the Anthropocene...for our purposeful effects must be rationalized and sustainably managed, our negative effects be technically mitigated-but the historical legacy of human dominion is not up for scrutiny, let alone abolition." (Ibid. S. 20)

Against this narrative a counter critique has emerged. This critique has emerged, it seems, following "Old-School" Social Critique and Critical Theory into Ecological critique. This novel critique needed to find a third way. "A more in-depth combination of the Social Criticism and the Ecological Criticism, as proposed by Eco-Socialism ". (Chiapello S. 74-75.)

Both Moore , and Foster et al. offers a powerful way forward along this Third Way. Both are placing a crisis within current Social Science, as a significant reason to resurrect Social Critique. Social Science has thus failed to appreciate both history and nature, in the sense that these are ever changing, and especially that Social Science tends to stick to the established order of things. Even Ulrich Beck commented that : "Ecology and climate protection could soon represent a direct route to profits" . (Foster et. Al S. 20)

Echoing Francis Fukuyama in which "there are no more revolutions to be expected in social relations, only marginal improvements". (Ibid. S.24)

² <https://www.theguardian.com/environment/2016/aug/29/declare-anthropocene-epoch-experts-urge-geological-congress-human-impact-earth>. Accessed 10 April 2017

The main thrust from the new "third way" scholars is to deny a capitulation to status quo. To not accept in Hegels words, that everything has equal rights with everything else, one characteristic is as real as another, and none has precedence. (Hegel, Natural Law, S. 62)

Moore delivers perhaps the most compelling narrative from the "Third Way"critics. Relying on a fresh read of Marx, who has, perhaps for some, a lot to say about the environment. Moore makes a much deeper analysis, into the origins of Capitalism, our relation to nature and how we have to think Capitalism and Ecology in a different way. It should be noted that Social Critique as expressed by Chiapello and Critical Theory is somewhat conflated, both in this article and in the litterature. Alas, as put above, is'purpose in this case remains the same.

Capitaloscene?

This word, was constructed by Andreas Malm in Sweden in 2009, and later developed by Moore. The upshot here is to regard the environmental studies or critique in a way that encompasses the social relations within, what Moore calls the "web of Life". "Were not world trade, imperialism, class structure, gender relations, racial orders...not just producers of environmental changes but also products of the web of life ?". (Jason W Moore et al. Xi)

This allows the narrative to include what is missing in the Anthroposcene concept, because it addresses ; "how?" and "why ?" , have we ended here ?.

It also allows us to see the Capitaloscene as a combined history of earth system and World-Systems. (Bonneuil & Fressoz 222. See also Immanuel Wallerstein, *Historical Capitalism*, London, Verso, 1983)

Indeed a World- Ecology. (Jason W Moore , S.3)

In labelling the Capitaloscene ,Moore is taking Capras' unified crisis a step further, meaning that this Capitalism as World-Ecology is joining the accumulation of capital, pursuit of power and the co-production of nature in dialectical unity. (Capra S. 4, Jason W Moore S. 3)

This allows , as said ,this critique to reach back and form another narrative on how and why our predicament came to be.

In this respect there are two aspects to consider. The Dualism of Society (Man) and Nature, and a timeframe.

A crucial aspect is the Dualism that still surround both Anthroposcene and current , but not all, environmentalists.

This Dualism and the discussion hereof is not new of course.

In it's Cartesian form there is still "Society" And "Nature". This worldview evolved around the time of the "Scientific Revolution. Among the results coming out of this, the most important for the scope of this Article is the notion that for early modern Materialism and Rationalism it is not only a matter of understanding the world but also to control it "to make ourselves as it were the masters and possessors of nature" (Descartes S. 51).

But Descartes was not alone. John Stuart Mill saw this as a way to gain freedom and autonomy in achieving : "a high degree of succes in their struggle with nature". (Mill S.40)

What the "Third Way" of thinking offers, is a way out of the binary Cartesian mode of thinking. It combats what Moore calls "Green Arithemtic", who fails too see the connection of a double internality. Namely that economy and environment are not independent of each other. Capitalism is a way of organizing nature. (Jason W Moore s.2)

The upshot in this way of thinking, is to deny that nature is a Newtonian entity, timeless, never changing with immutable laws. What has become is treated as absolute, as it's own final cause. (Foster et al. 33-34)

But nature is not timeless. Steven Vogel offers a powerful interpretation on Nature and Alienation. While rejecting the "classic" concepts of Alienation, the "romantic" one, the "tragic one", Vogel finds inspiration in the Early Marx. (Biro et al S.187-193)

What we find here is a Marxian replacement of the Kantian notion of a disembodied knower "magically" constituting the world, or the Hegelian *Geist* doing so. (Ibid. S. 193)

Marx talks of labour, as the idea of concrete human beings, fundamentally active and transformative creatures. We come to know the world by acting in it, and to act in it is to transform it.

The striking moral of Marx's account is the alienation that takes place when we fail to see the constructed character of the objects and institutions that surrounds us." We are alienated from objects that we have produced through our own actions, and alienation arises when we fail to recognize them as such". (Ibid S.196)

The implications of this is far reaching. The most significant one might be that this alienation means that we fail to take responsibility for what we have done and build. So the normative standard is not found in nature, but rather immanent in human practices themselves. The standard is a Hegelian one: Self-knowledge. Those practices that knows themselves, and their impact on the world and take the responsibility for that impact, are better than none. (Ibid. 202)

This gives way to further address the "third Way" of thinking.

As thinking Nature in Society, and Society in Nature, and at the same time question the Cartesian logic that means that Capitalism (Modernity) *emerged* out of Nature, it drew wealth *from* Nature and so on. (Jason W Moore S. 5)

So talking about Foot-print for example still means that we are still caught in this dual way of thinking. So when it is popular to ask; Is there limits to growth?, the question is certainly still relevant, but we may have to broaden the scope. Within the Web of Life which constitutes Capitalism as a World-Ecology, we might ask how Nature works for Capitalism? (Ibid S. 13)

How is Nature's work transformed into value? This is the outset to say something about timing as promised.

There is no space to expand fully on either Marx's or Moore's full concept of Marxist Economics. But let me highlight what I find most important for the crux of this article.

"The main thesis is that Capitalism is historically coherent- if "vast but weak"- from the long sixteenth century. Co-produced by human and extra-human in the web of life; and cohered by a "law of Value that is a "law" of Cheap Nature. At the core of this law is the ongoing, radically expansive, and relentlessly innovative quest to turn the work/energy of the biosphere into capital (Value-in-motion)". (Ibid S.14, also see Malm. The Long Sixteenth Century in his view is 1451-1648)

Moore operates with the term Appropriation. In a different sense than that of Marx. Where Marx used the term mostly on the exploitation of wage-labor, Moore goes further to incorporate the appropriation of the "Four Cheaps", Labor, food, energy and raw materials. But Marx delivers insight that can be seen as key. Addressing the "Metabolic Rift" in the context of robbing the nutrients on country soil to feed the city, and not letting the soil metabolism restore. To make the point Marx stated that "for a century and half, England has indirectly exported the soil of Ireland". (Marx Capital Vol 1, S. 868)

This appropriation, also named "Appropriation by disposition" by Harvey, is not only a sign of predation and power but also an asymmetry in exchange. (Quoted in Bonneuil & Fressoz S.225)

What Foster has coined the "Ecological rift". (Foster et al. S.47)

Part of the "Third Way" narrative has thus come to establish a history of this "Ecological Rift", as a product of "Social Rift", that is a driving force based on power, class and endless appropriation. A few examples that encompasses both the timing and the evidence for this could be, (Moore et al. S. 105, See Also Godinho 2005, Wolf 1982.) :

- The massive deforestation in Europe, especially in the Baltics as a result of Dutch and Northern Europe dependency for melting metals etc. While at the same time depleting Agriculture, and moving farmers into industry.
- Peruvian Silver Mining in the heels of Spanish Imperialism "putting" 1,5 million people to work and forcing resettlements.
- Sugar..clearing both Madeiras' and The Brazilian Atlantic forests in change for sugar plantations, with the aid of slaves from Africa. Slaving "Frontiers" had to be extended as Angola Coast were exhausted (for men..)

From this follows that the mainstream Anthropocene timeline is wrong. It did not begin with James Watt, but illustrate a series of revolutions where two main "Cheaps" were introduced. That of Cheap Nature and Cheap Labour. All of the above examples point to this.

Accumulation of wealth through the "Free" gifts of Nature combined with Cheap Labour, in the most cruel case, slaves. You could also take the use of Chinese coolies and other workers during the construct of the "World railroad network". (Bonneuil & Fressoz S. 239)

From then on it is not difficult to find similar examples in modern times, to Chinese workers at Foxconn and Cambodian sweat-shops etc.

So apparently the Anthropocene amnesia does not hold. This has certain implications. It means that we are able to construct a narrative of a world ecology that has changed the environment on a constant basis. The "genius" of Capitalism has been the "flexibility" and the technology to collect the free gifts that nature offer. In this article with focus on Cheap Nature and Cheap Labour. By forgetting the origins of Capitalism, the Anthropocene can claim, that it did not know of such consequences. This is questionable at best. (See Bonneuil & Fressoz 253-287. A vast amount of evidence of resistance, protests etc. From 1750 and on is widely available.)

This has a certain motive I think. It enables the Anthropocene to reject systemic social critique and at the same time making the guilt and responsibility collective. "We're all in this together"³.

This leaves us with two problems. Alienation like we discussed, especially in an otherwise individualistic culture, endorsed by Neo-liberalistic dogma as such, comes when we acknowledge, that our social structure is such that we act as individuals, and have no way of thinking collectively about the consequences of our actions, in that sense, that the decisions and the transactions we make all have public consequences that no one consciously chooses. Marx' alienation in this respect, is for us to see the CO2 Emissions, like an abject that we have socially produced but to each of us appears as nature, a fact of nature we cannot control. (Biro et al. S. 202)

And by maintaining the Cartesian dualism between Society and Nature we can maintain a highly instrumental look at how to solve the problem. Through Technology. By changing the environment yet again. As already discussed.

What now?

To repeat ; when the mainstream Ecological Humanities ask, are there limits to growth ? the question should be, is there limits to Capitalist use of Cheap Nature, Cheap Labor ?

What can be extracted have maybe reached it limits. Moore makes a case for the decline in cheap labor, rising wages in China and Cambodia for example. (Jason W Moore S. 236-237). I am not entirely convinced. Guy Standing makes a compelling case to why the precariat is growing rapidly. He points to rising wages also, but still with a considerable gap, labour-flexibility as part-time, 1-hour workers etc. So there might be Cheap Labour for a while still. (Standing S. 43-101)

A systemic breakdown, could make this situation different alas.

The frontiers of cheap nature is a different case. Marx used Hegel's treatment of the nature of limits (barriers) to growth. A seemingly absolute boundary is in reality a mere barrier. As such Capital overcomes all spatial and temporal, and all natural limits, through the annihilation of space by time. (Foster et. Al S. 284-85, Marx Grundrisse S. 539).

But maybe we are running out of (physical Earthly) space to annihilate. Luxemburgs *Landnahme* is no longer possible.⁴

The current strategy indicate that it is. The search for Cheap nature in the existing makes for new ingenuity on how to extract free gifts. Fracking is a good example. Promoted for it's green efficiency of extracting natural gas, it has since been deemed everybit as hazardous, but yet another source of accumulating capital. (Klein S. 213-15)

Equally important is obviously the "inability" by Nature to keep up speed. Acting as a "Sink" in sync with acting as "tap". And this might be the Elephant in the room. To turn to Marx again, who observed that the bourgeoisie tend to accumulate capital by exhausting "Labour-power in the same way as a greedy farmer snatches more produce from the soil by robbing it

³ <https://ricochet.media/en/773/climate-change-are-we-really-all-in-this-together>. Accessed 23 April 2017.

³ <https://www.theguardian.com/politics/2009/oct/08/david-cameron-speech-in-full>. Accessed 23 April 2017

⁴ http://www.spw.de/data/spw_195_krtke.pdf Accessed 23 April 2017

of its fertility”. ”So, Capitalisms` basic problem is that its` demand for Cheap Nature tends to rise faster than it`s capacity to secure them. (Jason W. Moore S.297)

As Eve Chiapello succinctly puts it ;” Capitalism can operate only because it procures ressources for which it pay less than the true value. This is the case for most natural ressources, whose finite nature is never taken into account, but also applies to damage that are never repaired or paid for by enterprises.”. (Chiapello S. 75)

From this follows that the crisis we confront is a crisis of the Capitaloscene as world ecology. A contradiction in terms simply. As both Klein and Foster, aknowledged recently. Foster :” “System change not climate change!”⁵

Afterthought

”The ”Final” frontier of Capitalism seems to be real space...and Capitalizing on the few things we have left to put into a market system ;Trading CO2 Emissions, ”Big Green” innovations, all mean a new scene of revenue and a new , maybe ”last Chance” accumulation. Royal Society sponsored a geo-engineering project aiming at spraying particles into the stratosphere. There was a scientific outcry in some circles but the project was only put to a halt because of fights over intellectual property...as Mirowski puts it, :”Geo-engineering is not about saving the planet ; it is instead mostly laying claim to privatization of the global troposphere”. (Mirowski S. 341)

This seems so pervasive that the Eco-Centric thoughts by, for example Leopold and Callicott, ”Thinking like Gaia are facing powers that denies any intrinsic value of anything, nature included. (Boeueil & Fressoz S. 37-44)

And the resistance becomes toothless albeit noble...

This outlook, allow my twisting the metaphor slightly perhaps...like looking at Earth from Sputnik is what opens Hannah Arendt`s *Human Condition*. ”This future man...seems to be possessed by a rebellion against human existence as it has been given, a free gift from nowhere (secularly speaking, which he wishes to exchange, as it were, for something he has made himself”. (Arendt Prologue S. 2-3)

Bibliography

Arendt , Hannah, *The Human Condition*, University of Chicago Press, 1998

Biro Andrew (edt.) et. Al, *Critical Ecologies, The Frankfurt School and Contemporary Environmental Crisis*, University of Toronto Press, Toronto 2011

Bonneuil Christophe and Fressoz Jean Baptiste, *The shock of the Anthropocene*, Verso London 2017

Capra, Fritjof , *The Web of Life*, Anchor Books NY 1996

Chiapello Eva (3rd Chapter) , *New Spirits of Capitalism: Crises, Justifications, and Dynamics* (edt) Paul du Gay and Glenn Morgan, Published to Oxford Scholarship Online: January 2013

⁵ <http://www.irishtimes.com/opinion/naomi-klein-argues-climate-change-is-a-battle-between-capitalism-and-the-planet-1.2647166> accessed 23 April 2017

Reflexen, Tidsskrift for uddannelser ved Institut for Læring og Filosofi, Aalborg Universitet (ISSN 1901-5992), vol. 13, nr. 1, 2018.

Descartes Rene, *A Discourse on the Method of Correctly conducting One's Reason and seeking Truth in the Sciences*, Oxford University Press, Oxford 2006

Foster John Bellamy et al, *The Ecological Rift*, Monthly Review Press New York 2010

Hegel G.W.F *Natural Law*, Univeristy of Pennsylvania Press 1975

Klein Naomi, *This Changes Everything*, Penguin Books, London 2015

Malm Andreas, *The Origins of Fossil Capital*, Verso London 2016

Marx Karl, *Capital Volume I*, Penguin Books London 1973

Marx Karl, *Grundrisse*, Vintage Books 1973 , New York

Mill John Stuart, *Considerations of Representative Government*, Serenity Publishers, Rockville 2008

Mirowski, Philip, *Never let a serious Crisis go to Waste*, Verso New Your 2014

Jason W. Moore et. Al, *Anthropocene or Capitalocene ?*, PM Press Oakland 2016

Jason W. Moore, *Capitalism in the Web of Life*, Versoo London 2015

Steffen W, et al. *The Anthropocene: Are humans now overwhelming the great forces of Nature? Ambio* vol. 26

Immanuel Wallerstein, *Historical Capitalism*, London, Verso, 1983

Zalasiewicz, et al. 2010, *The new world of the Anthropocene*, Environmental Science and Technology, v. 44.

Fem fodboldbaner fra afgrunden

- et praksisteoretisk casestudie af det psykiske arbejdsmiljø på AAU-CPH

**Jannie S. Hansen, Emilie Billenstein, Rikke Qvistgaard,
Ida-Maj Fiskbaek & Micha E. Kongsbøg**
Stud.mag. i Læring og Forandringsprocesser
Institut for Læring og Filosofi
Aalborg Universitet

Abstract

Denne artikel bidrager med et praksisteoretisk perspektiv på det sociale fænomen, psykisk arbejdsmiljø blandt vidensmedarbejdere (VIP). Dette belyses gennem semistrukturerede interviews og Schatzkis praksisbegreber. Der viser sig et mønster om et grundlæggende sammenstød mellem værdien i rollen som VIP og det der i den dagligt levede praksis er muligt at gøre, hvilket identificeres som den grundlæggende udfordring for det psykiske arbejdsmiljø.

Indledning

”De traditionelle rammer om arbejdet er forsvundet. Mange af os sætter selv rammerne for vores arbejde: Vi har ikke en fast arbejdstid. Vi får ikke en veldefineret opgave. Og vi er ikke altid helt sikre på, hvornår de aktiviteter, som vi har i løbet af dagen, falder inden for arbejdets rammer. Vi skal derfor lære at lede os selv i forhold til et arbejde, som langt fra er velafgrænset og veldefineret” (Kristensen, 2011, s. 179).

Således beskriver forsker i arbejdslivsbalance, Anders Kristensen de krav der stilles til medarbejdere og det at være menneske i arbejdslivet i dag. Dette indikerer et særligt behov for at forstå og dykke ned i, hvad der rør sig og er på spil i det moderne arbejdsliv i dets levede praksis. Særligt har denne artikel øje for det psykiske arbejdsmiljø, da dette i høj grad er afgørende for et godt arbejdsliv, engagement og dermed evne til at håndtere det komplekse arbejdsliv (Arbejdstilsynet, 2017). Denne artikel undersøger organisationen AAU-CPH (Aalborg University – Copenhagen), hvor dårligt psykisk arbejdsmiljø er en allesteds nærværende faktor. Vi søger at belyse, hvad der er på spil i en praksis, der synes ude af balance, og hvordan organisationen arbejder med at forbedre det psykiske arbejdsmiljø.

Theodore Schatzkis praksisteoretiske begreber anvendes i forsøget på at belyse hvordan det sociale fænomen, psykisk arbejdsmiljø kommer til syne i VIP’ens levede hverdag. Artiklen søger gennem fire semistrukturerede interviews med udgangspunkt i en associationsleg at synliggøre de indlejrede aktiviteter, der er med til at skabe praksis og har således til formål at belyse den følgende problemformulering: Hvordan gøres det psykiske arbejdsmiljø på AAU-CPH?

State of the art

For at afdække undersøgelsesfeltet har vi indledningsvis foretaget en søgning med henblik på at finde aktuel forskning om psykisk arbejdsmiljø, VIP’ere og det moderne arbejdsliv. Her

findes at der gennem de seneste år er kommet et øget fokus på det psykiske arbejdsmiljø både i forskningen og på den politiske dagsorden. I 2011 vedtog et bredt flertal i Folketinget at opprioritere den nationale arbejdsmiljøindsats frem mod 2020. Målet for indsatsen er 20% færre psykisk belastede på de danske arbejdspladser (Arbejdstilsynet, 2017). En opgørelse fra 30. marts 2017 viser imidlertid, at udviklingen går den forkerte vej med flere psykisk overbelastede personer på arbejdsmarkedet (Beskæftigelsesministeriet, 2017). I en undersøgelse udført af Djøf (Danmarks Jurist- og Økonomforbund), viser fundene at 24% af forskere beskriver deres arbejdsplads som præget af stress. Undersøgelsen peger på, at årsagen blandt andet skal findes i psykiske belastninger på grund af det grænseløse arbejde og strukturelle forhold (Djøf, 2017). Der findes således en række undersøgelser der peger på, at det psykiske arbejdsmiljø er under pres, og at særligt Universiteterne er præget af stress og andre udfordringer relateret til det psykiske arbejdsmiljø. Artiklen vil hermed søge at belyse hvordan det psykiske arbejdsmiljø ser ud i den dagligt levede praksis og placerer sig således som en merviden i forhold til de allerede udførte undersøgelser der konstaterer at VIP'ernes arbejdsliv er under pres.

Undersøgelsens fremkomst

De semistrukturerede interviews, som er udgangspunktet for denne artikel, er udført som en associationsleg med afsæt i ordene: Stabilitet, Stress, Samarbejde, Selvledelse, Styring, Arbejdsintensivering, Trivsel, Flexibilitet, Usikkerhed, Autonomi, Midlertidighed, Forandringshastighed, og Omstilling. Ud fra de medvirkende VIP'eres associationer ud fra de ovenstående ord, er der således fremkommet nogle italesatte mønstre af aktiviteter der er med til at konstituere den psykiske arbejdsmiljøpraksis. Praksisteorien i form af Theodore Schatzkis praksisbegreber, tilbyder en mulighed for at dykke ned i forståelsen af hvilke aktiviteter der i den dagligt levede praksis er med til at konstituere det sociale fænomen, psykisk arbejdsmiljø blandt VIP'ere, som praksis.

“A practice is a social phenomenon in the sense that it embraces multiple people. The activities that compose is, moreover, are organized” (Schatzki, 2012, s.13).

Heri ligger en forståelse af at praksisser i deres grundessens er sociale fordi de aktiviteter praksissen udgøres af, udføres af flere forskellige mennesker. En praksis må således forstås og afgrænses af de organiserede aktiviteter der udføres af mennesker og ikke enkeltindivider. For at forstå den enkelte praksis bliver det således forskerens opgave at identificere de aktiviteter der organiserer en praksis og således forstå, hvordan den sociale orden konstitueres. Social orden forstås som skabt gennem de aktiviteter der tilhører en given praksis. Schatzki beskriver hvordan aktiviteter hører til en praksis således:”An action belongs to a practice if it expresses one of the understandings, rules or teleoaffective elements that organise that practice” (Schatzki, 2012, s.15).

Der er således et cirkulært forhold mellem de tre grundbegreber, forståelser, regler og teleoaffective strukturer og de aktiviteter der må betragtes som passende at udføre i en praksis. Schatzki beskriver i kobling til dette, hvordan praksisagentens evne til at identificere og udfører handlinger som meningsgivende i en praksis, er afhængig af disse begrebers forekomst og han betegner denne evne som practical intelligibility. Dette begreb, som knowing-how-to-act samt forståelse i form af en skelnen mellem den praktiske og generelle forståelse er i særlig grad væsentlig for denne artikel. Den generelle forståelse skal betragtes som den værdi VIP'en tillægger rollen som VIP'er på Universitetet, mens den praktiske forståelse skal anses som de aktiviteter der i den dagligt levede praksis er mulig at udføre. Denne skelnen danner grundlag for undersøgelsen analytiske fund.

Analytiske fund

Et gennemgående tema i undersøgelsens analyse er, at der på AAU-CPH finder et sammenstød sted mellem det, VIP'en forstår og tillægger værdi i henhold til det at være VIP'er, og det der i den dagligt levede VIPpraksis er muligt at gøre. Dette identificeres som den centrale udfordring for det psykiske arbejdsmiljø, der går igen igennem de identificerede aktiviteter.

Ikke alt, der tæller, kan tælles

VIPpraksissens indlejring i samfundstendensen, New Public Management⁶, viser sig som en afgørende faktor, der kommer til syne som VIP'ens direkte italesættelse af ledelsesformen som top-down og uhensigtsmæssig. Med mere fremkommer tendensen gennem en usikkerhed for VIP'en i valget omkring hvilke arbejdsopgaver der skal prioriteres, da der er nogle opgaver der måles på og andre der fremkommer som usynligt arbejde. VIP'en bliver målt på BFI point, undervisningsnorm og indsamling af midler mens planlægning af undervisning, organisering af opgaver, produktion af ansøgninger samt besvarelse af mails, der optager det meste af VIP'ens tid, ikke fremgår som målt på. Der opstår således en høj arbejdsbelastning som ikke eksplicit indgår i VIP'ens rolle og VIP'en anser ligeledes ikke disse opgaver som knyttet til værdien af at være VIP'er.

Universitetets nye rolle: Fra akademia til markedsgørelse

Den måde Universitetet er organiseret og ledes på, tager ikke højde for VIP'ens rolle som forsker, og det handler i høj grad om at tjene penge. Pointen er, at Universiteterne er blevet markedsgjort, og det efterlader et begrænset rum for VIP'ens forståelse af, hvad der er værdifuldt i rollen som VIP'er. Konsekvensen ved dette er en grundlæggende usikkerhed omkring Universitetet og VIP'ens rolle heri, hvormed der opstår en ubalance hvor det direkte udfald er, at VIP'en bliver stresset. At lede sig selv bliver således et problem, når den enkelte VIP'er er usikker på indenfor hvilke rammer selvledelse skal finde sted. Det er derfor vigtigt, at der i fremtiden kommer en diskussion om, hvad Universitetets rolle er, da den usikkerhed, der opstår i spændet mellem akademia og markedsgørelse har en markant negativ indvirkning på det psykiske arbejdsmiljø på AAU-CPH.

Overlevelsesstrategier

Analysen peger på, at VIP'en er meget reflekteret over den praksis, der udspiller sig på AAU-CPH, samt at disse refleksioner ikke fører til nye normer og procedurer i relation til de udfordringer, de oplever i det psykiske arbejdsmiljø. I et læringsteoretisk perspektiv kan VIP'ens læringsprocesser karakteriseres som single-loop læringsprocesser, hvor der sker en nu og her løsning men ikke en fremadrettet forbyggende håndtering. Overlevelsesstrategier som, fortrængning, at dukke hovedet for arbejdsopgaver, samt at italesætte travlhed som at-tråværdigt, fremkommer som måder at sikre egen overlevelse i praksissen. Det beskrives således da VIP'en referer til sygdomskonsekvensen i det psykiske arbejdsmiljø: "jeg holder mig fem fodboldbaner fra kanten i stedet for". Disse overlevelsesstrategier fremkommer som akti-

⁶ New Public Management dækker over en række reformer i den offentlige sektor. Ledelse og styring er blevet decentraliseret, hvilket har medført måling, kontrakter og kontrolstyring af de ansatte (Greve, 2002).

viteter der er med til at opretholde den nuværende tilstand i VIP'ens psykiske arbejdsmiljøpraksis.

Konklusion

På baggrund af undersøgelsens empiriske indsamling og praksisteoretiske analyse kan vi konkludere, at VIP'ens psykiske arbejdsmiljø er præget af en ubalance, der højner kompleksiteten i VIPpraksissen. Ubalancen fremkommer gennem synliggørelsen af et grundlæggende sammenstød mellem dét VIP'en tillægger værdi i rollen som VIP og dét, der i den dagligt levede praksis er muligt at gøre.

Vi har identificeret de aktiviteter der til sammen skaber det sammenstød der er med til at konstituere den psykiske arbejdsmiljøpraksis. Sammenstødet kan sammenfattes til de arbejdsopgaver der forventes udført af VIP'en, samt en fremtrædende skelnen mellem hvilke opgaver, der anses for kerneopgaver og sekundære opgaver. Denne skelnen medfører, sammen med nogle underliggende udtalte konsekvenser ved ikke at udføre de ikke ekspliciterede arbejdsopgaver, at VIP'ens evne til at navigere i eget arbejdsliv bliver udfordret. Dette kan konkluderes at være af afgørende betydning for VIP'ens dårlige psykiske arbejdsmiljø, der i den nuværende tilstand medfører udslag i forhold som eksempelvis stress, kvalitetsforringelse og vidensspild. Endvidere viser undersøgelsen, at VIP'en iværksætter personlige overlevelsesstrategier for at håndtere udfordringerne i og tilpasse sig det psykiske arbejdsmiljø i et felt, hvor deres rolle er fanget mellem academia og markedsgørelse.

Konsekvensen er, at VIP'en fastholder en håndteringskultur, hvor problemer i det psykiske arbejdsmiljø løses frem for at forebygges. Gennem denne gøren psykisk arbejdsmiljø vil det psykiske arbejdsmiljø således vedblive at være dårligt, så længe der ikke sker en organisatorisk ændring i, hvordan der aktivt arbejdes med problematikkerne på AAU-CPH. Det hænger blandt andet sammen med et behov for en anerkendelse af, at Universitetets rolle har ændret sig, og at det er nødvendigt med en diskussion om og omtænkning af, hvad meningen med VIP'ens rolle er.

Det praksisteoretiske blik og vores udvalg af informanter har bidraget med en synliggørelse af den psykiske arbejdsmiljøpraksis, der udspiller sig på AAU-CPH, men må samtidig konkluderes at være begrænset til én forståelse ud af mange. Psykisk arbejdsmiljø er et komplekst fænomen og den praksisteoretiske tilgang tilbyder i høj grad et konkret indblik i, hvordan det i dagligdagen gøres. Tilgangen overlader ligeledes, at forstå VIP'ens udtalelser i en større samfundskritisk sammenhæng til videre fremtidig undersøgelse.

Referencer

Arbejdstilsynet (2017). **Det skaber overskud at satse på trivsel**. Lokaliseret den 07.05.17

på: <https://arbejdstilsynet.dk/da/temaer/tema-psykisk-arbejdsmiljo/skaber%20overskud>

Beskæftigelsesministeriet (2017, 30. marts). **Ekspertudvalg skal gentænke arbejdsmiljøindsatsen**. Lokaliseret den 19.05.17 på:

<http://bm.dk/da/Aktuelt/Pressemeddelelser/Arkiv/2017/03/Ekspertudvalg%20skal%20gentaenke%20arbejdsmiljoeindsatsen.aspx>

DJØF:

Greve, C. (2002). **New Public Management**. Nordic Cultural Institute Copenhagen. 1-9.

Kristensen, A.R. (2011). **Nye dimensioner i det grænseløse arbejdsliv**. I: Kristensen, A. R., Det grænseløse arbejdsliv – At lede de selvledende medarbejdere (s. 23-52). København K: Gyldendal A/S.

Schatzki, T. (2012). **A primer on practices**. I: Higgs, J., Barnett, R., Billett, S., Hutchings, M. & Trede, F. (Red.), Practice-Based Education: Perspectives and Strategies (s. 13-27). Rotterdam: Sense Publishers.

Unge danskeres deltagelse i volontørturisme

- situeret læring i praksisfællesskaber

Kay Kristine Stauenberg

Stud.mag. i Læring og Forandringsprocesser
Institut for Læring og Filosofi
Aalborg Universitet

Abstract

Artiklen tager afsæt i unge danskeres oplevelse af volontørturisme som situeret læring i forbindelse med udlandsophold. Med afsæt i volontørturisme søger jeg at se udover det der fortælleres i medierne og få en forståelse af hvad der er de unge danskeres egen oplevelse af volontørturisme som situeret læring. Dette undersøges ud fra et socialkonstruktivistisk perspektiv, med inddragelse af begreber fra Lave og Wengers teori om situeret læring i praksisfællesskaber, samt teori omkring volontørturisme. Den negativt betonedede definition af volontørturisme og det at nogle forventer at kunne bidrage med positiv nødhjælp gør blandt andet at de unge danskere ikke oplever dem selv som deltagere i skadelig volontørturisme. Derudover giver opholdet dem enormt meget til den personlige dannelse, derfor er artiklens fokus unge, praksis og udlandsophold.

Legitim dannelse og det danske skolesystem

Skolesystemet i Danmark præges af samfundet og består efterhånden overordnet af sammenligninger med andre nationer og konkurrence mellem forskellige skolesystemer internationalt, dette mener Hildebrandt er en ærgerlig udvikling (Hildebrandt, 2014). Wenger mener at et vestligt skolesystem adskiller læringsmiljøet fra miljøet i det omgivende samfund. Læringen som foregår i klasselokaler, med kunstigt formulerede opgaver, ofte i kunstigt opstillede miljøer, kan ikke bidrage med ægte erfaringer der kan overføres til en virkelig situation, men forbliver en form for skolelæring der kun passer ind i en klassesammenhæng. Uden legitim identitetsdannelse, bliver mange mennesker uerfarne i at tilpasse sig på den måde som det forventes at man gør i et hastigt forandrende samfund (Wenger, 2013). Unge danskere der befinder sig imellem gymnasiet og universitetet vælger at rejse til udlandet. Nogle vælger en rejseform hvor de får mulighed for at bidrage med organiseret frivilligt arbejde i forskellige sammenhænge. Turisme kombineret med frivilligt arbejde var i 2011 den hurtigst voksende turismeform (Meyer, 2012). Denne form for udlandsophold, som blander turisme og frivilligt arbejde kaldes volontørturisme. På dette ophold får de unge muligheden for at gøre sig egne erfaringer og afprøve dannelse af en legitim identitet på mange områder, da der både er deltagelse i et erhverv, i et kulturelt anderledes samfund med et andet sprog og samtidig et fællesskab med andre ligesindede (Wearing, 2001). I et interview med Illeris påpeger han at den tilgang der er til undervisning og læring i dag, hvor kundskabstilegnelsen spiller en stor rolle vil blive skubbet til side til fordel for en tilgang der rent faktisk motiverer og aktiverer den personlige drivkraft. Dertil tilskriver Illeris den indre drivkraft som værende nødvendig for at der skabes læring. Hermed er læringen på en eller anden måde er dybere og derfor mere anvendelig (Illeris, 2017). I denne artikel vil det undersøges om valget af volontørturisme afspejler en søgen efter en læring der er dybere og mere anvendelig end den der tilbydes i den danske folkeskole og på gymnasialt niveau.

Undersøgelse

Undersøgelsen tager udgangspunkt i volontørturismens muligheder for at dannelse på flere forskellige niveauer og måder. Der er et socialkonstruktivistisk videnskabsteoretisk perspektiv på undersøgelsen, med udgangspunkt i Bruners perspektiv. Der anvendes begreber fra Lave og Wengers teori om situeret læring; forståelse af begrebet *mening*, begrebet *legitim identitetsdannelse* og *situeret læring* i sin form af *mesterlære*.

Økoturisme

Volontørturisme er en form for økoturisme (Wearing, 2001). I medierne og i nogle teoretiske undersøgelser kritiseres fænomenet voldsomt. Det beskyldes blandt andet for at være en form for selv-scenesættelse og forbrugerisme, hvor de unge risikerer at ødelægge mere end de gavner (DR 2016). Som udgangspunkt var volontørturismen en del af økoturismen som er en turismeform der skulle være et alternativ til forbrugerismen og bidrage positivt til værtslandets udvikling. Når volontørturisterne fortæller om deres indsats som værende positiv kan det skyldes at det oprindelige formål, om at være et alternativ til forbrugerismen, stadig skinner i gennem i markedsføringen. En af interviewpersonerne (M) fortalte om hvordan elementet af det at kunne gøre en forskel spillede ind for valget af hendes udlandsophold. Hun arbejdede som frivillig på en dyrefarm i Afrika. Hun sammenligner det med at backpacte, men hun har ikke lyst til at rejse ud kun for hendes skyld:

... ”jeg var også inde at kigge på sådan noget backpacker, hvor man sådan rejste rundt og oplevede en hel masse ting. Jeg ved det ikke. Jeg kunne også godt lide den der tanke om at jeg skulle gøre en forskel. At jeg ikke... en backpackertur... den ville jeg have taget afsted bare for min skyld, fordi at jeg skulle have en oplevelse. Jeg synes også at det var meget fedt, at når jeg var dernede, så gjorde jeg også en forskel. Hvor man kan sige, at hvis ikke jeg havde været der, så havde de her dyr ikke blevet plejet på den her måde, altså så var det ikke sikkert at der lige var blevet ordnet i det her bur i dag, fordi det havde der ikke været mennesker nok til” (Bilag A).

Hun oplevede at hendes tilstedeværelse gjorde en forskel, derfor vil oplevelsen bidrage til en legitim dannelse, da hendes fortællinger forbundet med at opleve mening igennem deltagelsen. Det kan dog diskuteres om hun involverer sig selv fuldstændigt. M havde en forestilling om at hendes deltagelse ville kunne bidrage til praksisfællesskabets udvikling og dermed gøre en forskel for de fattige. Undervejs i opholdet ændredes dette til frustration over at hun reelt ikke kunne gøre noget, ikke engang gennem det beløb hun havde givet for at arbejde frivilligt. Hun har fortalt om sin oplevelse:

”Åh, jeg tror måske at jeg gav lidt op, til sidst i hvert fald, i starten var man sådan, åhh! Kom nu jeg vil gerne lære jer det her, men jeg tror måske heller ikke at jeg havde stor nok kraft og magt til at jeg kunne gøre [nogen forskel] (...) Det var en ret dyr organisation og jeg tror at jeg fandt frem til at der nok går mange penge til en overdirektør eller noget” (Bilag M).

Den indsats hun forestillede sig, at hun kunne yde, endte med at hun indså at hun ikke havde stor nok kraft og magt. Dette er også noget som R oplevede, han rejste med en anden organisation, men oplevede også at han ikke kunne gøre den forskel som han ønskede. Han udtaler at det er frustrerende: ... *når man måske som frivillig kan føle at man ikke rigtig gør en forskel, man skal i hvert fald lige justere sine forventninger til hvor stor en forskel man kan gøre...* (Bilag R)

Mening kan ifølge Wenger beskrives som kampen for at være en identitet i et fællesskab og alle de vanskeligheder, der er forbundet med det. Handlingen opleves som værende meningsløs, hvis det blot handler om at indordne sig et allerede eksisterende fællesskab. Mening er når identiteten inve-

steres fuldstændigt i fællesskabet på en måde så der skabes nye læringsrum der resulterer i succesoplevelser og succes i livet (Wenger, 2013). De unge oplever ikke mening når de forsøger at investere deres identitet i oplevelsen, da de udtrykker at de oplever frustration. Dette fører ikke umiddelbart til en succesoplevelse, da der ikke er mulighed for at investere sin identitet på den måde som det er ønsket.

Omvendt outsourcing

Outsourcing er når man flytter virksomheder til udlandet for at opnå en gevinst med den billigere arbejdskraft der er i udlandet. I den omvendte version er det når man betaler for at udføre unødvendigt arbejde i udlandet. Volontørturismen indeholder et element af betaling for det frivillige arbejde der skal tjene til at illustrere at det positive udbytte gå begge veje.

En af volontørturisterne udtaler:

... efterfølgende har jeg også hørt at jeg kunne have gjort det billigere. Det var en ret dyr organisation og jeg tror at jeg fandt frem til at der nok går mange penge til en overdirektør eller noget, men det var min mulighed for at komme ud i verden og min mulighed for at komme ud og gøre noget, så ja, jeg tror ikke jeg satte sådan det helt store spørgsmål ved hvad jeg ellers kunne have gjort. (...)og jeg havde nogle penge til at stå som jeg kunne bruge, så jeg var ikke... jeg synes det var en god investering at gøre det. Men det virker også på en eller anden måde dumt at man kommer ned og betaler for at arbejde frivilligt. (...)Og jeg ved ikke om det holder nogen fra det, men måske det også viser hvor meget man brænder for det, at man er villig til at betale penge for at komme ned og gøre noget man synes er fedt (Bilag M).

Legitim identitet handler om at finde ud af hvem man gerne vil være og at prøve at praktisere det. Ifølge Wenger er man nødt til at gøre sig sine egne erfaringer for at kunne vurdere om handlinger af en bestemt art kan bidrage til en legitim identitetsdannelse (Wenger, 2013). Der er noget ironisk ved at betale for at arbejde. Men en søgen efter legitim identitetsdannelse kan være forklaringen på dette. Derudover kan det ses at penge ikke er noget problem for den unge person. Så hvis man betaler sig fra at opnå noget personligt viser det blot at man har en større interesse for det. At der ikke er gjort store overvejelser forbundet med betalingen, demonstrerer samtidig med at der er et stærkt ønske om deltagelse også at det drejer sig om en gruppe personer, som ikke mangler penge.

Den tæmmede praksislæring i det vilde og ukendte!

Læring, i forhold til miljøændring, kan gøre at læringsoplevelsen opleves så meget mere intenst. Derfor kan arbejdet ikke udføres på samme måde i Danmark. Organiseringen af rejsen, gennem enten NGO eller rejseselskab, gør at en del af de ukendte faktorer på forhånd er justerede. Derved tæmmes læringen til kun (eller så vidt muligt kun) at være forudbestemte udfordringer, så læringen ikke bliver for umulig at sætte i kontekst med fremtidige læreprocesser. En af volontørturisterne fortæller om sin motivation for at vælge at bestille rejse gennem et dansk rejseselskab frem for direkte ved den lokale organisation:

Der var nok en lille smule prisforskel i forhold til hvis jeg havde bestilt direkte, så havde jeg ikke haft en overnatning i Windhoek som hovedstaden i Namibia hedder. Og jeg havde heller ikke transporten fra lufthavnen ud til det der hotel havde heller ikke været med. Så jeg tror samlet set at det var det samme, for det var ikke ret meget mere jeg skulle betale for at komme igennem

organisationen. Det var så få penge at jeg tænkte: ”Det vil jeg gerne give for at komme med en organisation derhen.” Også fordi det der med taxaer, der skal man vide hvem man kører med fordi... det er ikke alle der bare lige kører derhen hvor man skal. (Bilag A)

Det vilde og fremmede er dermed organiseret på en måde, så der stadig er sikkerhed og tryghed til de unge. De står på egne ben, men de kan samtidig læne sig op af organisationen og tage sig forskellige friheder. En anden fortæller om sin deltagelse i praksis:

Nogle gange der stod vi faktisk og tog vores egne patienter, når vi var blevet gode til noget inde på skadestuen. Det var ret fedt. Det var vildt og jeg var vildt begejstret over alt det jeg så, men det var også hårdt og jeg husker at det er flere gange jeg har været tæt på at besvime, simpelt hen. Det var varmt og det var lydt og lugten inde på sådan en stue, især på skadestuen husker jeg, var ret vild, hvor jeg flere gange var ved at besvime. Men skulle altid have noget vand med i tasken så man sådan lige kunne kvikke op, jeg sad faktisk tit ude og tog pauser, fordi det var hårdt at være der. Det brændte man så meget for, at få så meget med og se så meget og... og når man så var færdig tog man hjem, når man ikke rigtig syntes man kunne mere eller når der ikke var mere at gøre (Bilag M).

Mesterlære som situeret læring er læring der sker ved at man forsøger at udføre det arbejde, og samtidigt udvikler faglig viden og faglig identitet indenfor den praksis det er meningen, at man på sigt skal mestre. Undervisning og instruktion anvendes minimalt, da læreprocessen i højere grad er forbundet med det miljø man er omgivet af. Miljøet og deltagelsen skaber rammerne for ens læreproces (Nielsen 2013). Mesterlæren eller situeret læring i sin form som mesterlære som den beskrives af Lave der observerer nogle skræddere i et afrikansk land og deres læreprocesser. Mesterlæren tilbyder ligeledes et kunstigt opstillet miljø. Det er ikke undervisning i et klasselokale, som er løsrevet fra virkeligheden i det samfund der omgiver klasselokalet; det er bare et miljø der kunstigt prioriterer og fokuserer på en bestemt praksis. Dette kan også siges om volontørturismen, der kan tilbyde en form for praksislæring på mange planer i forskellige fællesskaber, men der er stadig en kunstigt skabt beskyttende atmosfære forbundet med det.

Konklusion

I medierne skildres den stigende interesse inden for området som en slags søgen efter god selviscenesættelse, hvor man gennem deltagelse i denne type rejser, kan demonstrere sin gode person og sin altruisme. Volontørturisme er populært, blandt mange unge og i en overgang i 2011 var det den hurtigst stigende form for turisme. Derfor kan man konkludere at der er noget som de unge efterspørger, som de antager at de kan få gennem deltagelse i volontørturismen, men de unge danskere der vælger volontørturisme oplever ikke kun succesfuld legitim identitetsdannelse, men de oplever også at deres egen baggrund, det at de er unge danskere med en tryk eller overbeskyttet opvækst i et privilegeret, rigt og ordentligt samfund. Nogle af disse unge danskeres oplevelse af Danmark er med til at give et indtryk af at det danske samfund er løsrevet fra en global virkelighed. Dette indikerer derved at det ikke kun er skolesystemet der er løsrevet fra det omgivende samfunds virkelighed.

Referencer

Brinkmann, Svend (2014): **Det kvalitative interview**. Hans Reitzels Forlag.

- Bruner, Jerome (1999): **Mening i handling**. Klim.
- Egholm, Liv (2004): **Videnskabsteori**. Hans Reitzels Forlag.
- Hildebrandt, Steen (2014): **Mellemmenneskelig og global bæredygtighed**. Artikel i: Illeris, Knud red. (2014): **Læring i konkurrencestaten**. Samfundslitteratur.
- Illeris udtaler sig i et interview (2017) **Uden personlig drivkraft lærer vi ingenting**. Kristeligt Dagblad. <https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/uden-personlig-drivkraft-laerer-vi-ingen-ting>)
- Lave, Jean og Etienne Wenger (2003): **Situeret læring og andre tekster**. Hans Reitzels Forlag.
- Meyer, Ida (2012): **På rejse efter den gode samvittighed**. Information. Artikel set 30.11.17 på <https://www.information.dk/moti/2012/11/paa-rejse-gode-samvittighed>
- Nielsen, Klaus og Steinar Kvale (2012): *Mesterlære som læringsform*. Kapitel i Rasmussen, **Pædagogiske Teorier**. Billesø og Baltzer.
- Nielsen, Klaus (2013): **Læring i et situeret perspektiv**. Artikel i Qvortrup og Wiberg (2013) **Læringsteori og didaktik**. Hans Reitzels Forlag.
- Tv-indslag: (17. aug. 2016) **Stigende humanitær turisme vækker bekymring**. DR. [Stigendehumanitærturisme vækkerbekymring|Nyheder|DR](https://www.dr.dk/nyheder/udland/stigende-humanitaer-turisme-vaekker-bekymring)
<https://www.dr.dk/nyheder/udland/stigende-humanitaer-turisme-vaekker-bekymring>
- Wearing, Stephen (2001): **Volunteer turism – experiences that make a difference**. CABI.
- Wenger, Etienne (1998): **En social teori om læring**. Artikel i Illeris (2000): *Tekster om læring*. Roskilde Universitetsforlag.
- Wenger, Etienne (2008): **Praksisfællesskaber**. Hans Reitzels Forlag.

Måltrettet organisatorisk nødhjælp

- symbolsk magt og at afstemme handlemuligheder interkulturelt

Kay Kristine Stauenberg

Stud.mag. i Læring og Forandringsprocesser
Institut for Læring og Filosofi
Aalborg Universitet

Abstract

Artiklen drejer sig om en dansk nødhjælpsorganisation som ønsker at operationalisere et ”Slum to School” projekt i Indien baseret på danske idealer om undervisning og læring. Med inddragelse af Bourdieus begreber om symbolsk magt, samt Iben Jensens begreber om erfaringspositioner, kulturelle forudsætninger og fikseringspunkter bearbejdes tre eksempler på kulturelle forskelle imellem kulturforståelsen i organisationens vedtægter og landets deskriptive og komplekse kultur. En belysning af de kulturelle forskelle kan medføre en ændring i organisatoriske operationaliseringer, samt i organisationens vedtægter, med henblik på at målrette indsatsen mod problemet og stadig bibeholde målsætningen som organisationen baseres på.

Indledning

De fleste har nok prøvet at give en 10'er eller mobilepay nogle penge til en hjemløs med fokus på at redde mennesker ud af umiddelbar nød. Vi kender til nødhjælpsprogrammer der fokuserer på langsigtet hjælp, hvor store beløber samles ind fra gavmilde donorer. Mange indsatses i nødhjælp fokuserer på at ville gøre en storslået indsats, med øjeblikkelig virkning. De få tiltag der virker er derimod ofte simple og direkte målrettet på at afhjælpe et helt specifikt problem. Indsatses er målrettet der hvor man kan gøre en forskel, samt mod de mennesker som vil arbejde for at skabe en forandring i deres liv. Forskellen i disse indsatses er ofte at hvor den ene udtrykker et ønske om at hjælpe, er der i den anden undersøgt *hvordan* man kan hjælpe. Der er forsket i hvad der kan være effektive tiltag i en anden kultur, uden at basere det på hvordan man gør derhjemme. Derudover er indsatses af denne art målrettet mod at motivere landets egne indbyggere til at deltage og dermed gøre en indsats for at fremme den udvikling som de også selv ønsker. Som f.eks. udviklingen af betalingssystemet ”mobilepay” der blev opfundet for at mindske overfald og tyveri. Udviklingen af ”mobilepay” muliggør betalinger uden kontanter i fattige samfund og arbejder med at komme falske og sorte penge til livs. Tanken om denne form for tiltag har været inspiration for nødhjælpsorganisationens stiftelse samt forestillede arbejdsindsats (Hebsgaard, 2010).

Hvordan man kan hjælpe er derfor vigtigt at vide inden arbejdet sættes i gang, derfor er der nogle ting der skal undersøges i Indien, så der er målrettet indsats fra starten af. Organisationen vil gerne have lavet en analyse af hvad der er gode tiltag i forbindelse med implementeringen inden de går i gang med deres nødhjælpsarbejde.

Undersøgelsen

Det videnskabsteoretiske perspektiv på denne opgave baseres på prakseologien og er strukturalistisk konstruktivistisk, hvilket indebærer at undersøgelsens resultater skal ses i lyset af den forståelse at der ofte sker en reproduktion af den kulturelle værdi bestemte objekter tillægges i bestemte samfund for at sikre social inklusion i samfundet. Sandhedsbegrebet i undersøgelsen defineres derfor som værende foranderligt og ikke en universel evigtgyldig sandhed, men dog med en vis kontekstbestemt kontinuitet (180 Bourdieu 2005). Undersøgelsens datamateriale udgøres af en organisations vedtægter og et kortvarigt feltarbejde af en måneds varighed med et civilsamfund som felten. Feltarbejdet baseres på deltager-observation, men hovedsageligt som passiv deltager, med henblik på at danne et indblik af de sociale fænomener der danner kulturen. Observationerne var ustrukturerede med fokus på at undersøge om ideerne fra organisationens vedtægter kan implementeres i det indiske samfund og under hvilke vilkår (Kristiansen og Krogstrup 1999). Kulturbegrebet i denne artikel baseres på Iben Jensens (2001) definitioner. Hun definerer kulturbegrebet som en kombination af det deskriptive og det komplekse, dvs. den vil rumme en kombination af en nationalkulturforståelse og en kulturforståelse der adskiller kulturen i forskellige samfundsklasser. Kulturelle fikseringspunkter er der hvor to kulturelle selvfølgeligheder støder mod hinanden og skaber blokeringer for vækst og udvikling (Jensen 2001). For at lave en undersøgelse af hvor organisationens indsats vil hindres, vil der derfor være fokus på at finde de kulturelle fikseringspunkter.

De danske idealer

Organisationens vedtægter fokuserer blandt andet på afskaffelse af fattigdom gennem uddannelse. Ikke kun ved at tilbyde skolegang men også i form af at påvirke måden der udføres undervisning på, med henblik på at leve op til et bestemt dannelsesideal. Ideen tager derfor udgangspunkt i et dannelsesideal som er positivt i Danmark, nemlig friskoletanken. I vedtægterne står der at:
Der tages dog ikke udgangspunkt i folkeskolen, men derimod i friskolen. Grundtvig anses som være skaberen af friskoletanken. (...) Grundtvig får ofte æren for at være den, som afskaffede "den sorte skole"... (s. 2, vedtægter)

I vedtægterne står der blandt andet at idealet om læring og undervisning tages fra Grundtvigs tænkning omkring læring. Dette indebærer eksempelvis at eleverne bliver mere ligestillede med underviseren på nogle punkter og der løsnes lidt op for egen tænkning; deres habitus bør altså udvides. Habitus definerer det råderum man agerer indenfor og i denne sammenhæng vil råderummet ikke blot defineres af det nære samfund men også være en reproduktion af en national vane eller helt konkret forudforståelsen af hvordan et skolesystem fungerer. De kulturelle selvfølgeligheder skyldes egne erfaringspositioner. Erfaringspositioner betegner de erfaringer som man har gjort personligt (98 Jensen 2001). Det tages derfor for givet at det er muligt at lave en form for skole i Indien der lever op til dannelsesideal som eksisterer i Danmark.

De patriarkalske systemer i Indien

Observationer gjort i forbindelse med feltarbejdet i Indien viser dog en anden virkelighed, der står i stærk kontrast til den lighedstanke der dominerer Grundtvigs tænkning. En skole baseret på Grundtvigs principper vil ikke bare være endnu et tilbud til eleverne, men en institution der går imod den overordnede samfundsstruktur. Samfundsstrukturen og skolesystemet i Indien afspejler til en vis grad et land som er opbygget efter et hierarkisk magtsystem.

På det politiske plan blev der igangsat tiltag som var meget drastiske og som ifølge ekstern lektor på Århus Universitet, Peter Johansen, skulle manifestere den maskuline handlekraft som kendetegner Indiens mænd.”*en klassisk Modi: Et indgreb rettet mod Indiens helt store problemer, med en strategi (...) der emmer af maskulin handlekraft.*” (Johansen 2016)

I forbindelse med børn, kvinder og mænds roller i et indisk samfund og skole er der gjort observationer af forskellig art. Jeg oplevede at kvinderne i Indien var underlagt strenge kulturelle krav som ikke var direkte synlige for udlændinge. En kvindelig informant jeg talte med fortalte om sin oplevelse relateret til hendes påklædning i forbindelse med en rejse til en anden region i landet. Hun havde været iklædt en traditionel indisk klædedragt, hvilket betød at hendes hår var dækket af et tørklæde, hendes ankler og håndled var tildækkede, så hun kun viste sit ansigt, fødder og hænder, alligevel var hun blevet antastet af en indisk mand der havde anklaget hende for at være uanstændig, fordi hendes ansigt ikke var tildækket. Hun fortalte at disse personer var hinduer. Hun fortalte yderligere at det var tabu at opholde sig på turiststeder og at man kunne risikere at blive ekskluderet fra det sociale miljø. Hvis man f.eks. tog på stranden et sted hvor der var mange turister, ville man blive stemplet som billig. Derfor var der områder i Indien hun var tvunget til at holde sig fra. På trods af at hendes familie ikke var fanatisk, var hun nødt til at tilpasse sig de kulturelle normer, fordi mennesker i miljøet omkring hende ville fordømme hende for hendes handlinger. Denne fortælling støtter mine observationer om en tydelig hierarkisk symbolsk magtstruktur i samfundet generelt. Symbolsk kapital definerer en form for magt, som er usynlig til en vis grad, men som fordrer nogle kulturelle selvfølgeligheder. Dette er en konsekvens af en historisk udvikling og reproduktion af værdier og præferencer. Bourdieu ønsker med begrebet ”symbolsk magt” at pege på en form for magt der ikke er fysisk i form af vold, men symbolsk således at retningslinjer bliver fulgt. (151f Bourdieu og Wacquant 2009).

Vedtægterne og samfundet

Kulturel forudforståelse betegner den forestilling man gør sig om andre kulturer uden af have gjort sig personlige erfaringer omkring det (s. 105, Jensen 2001). Den kulturelle forudforståelse inkluderede ikke den store forskel der er imellem de to nationalkulturer, da der er en del der er forbundet til bestemte regioner, og der er en del som ikke umiddelbart er synligt eller tilnærmeligt for en person fra vesten. Det positive fra den danske kontekst ønskes overført til en indisk kontekst, men mine oplevelser og observationer gjort i forbindelse med et mini-feltarbejde i Indien viser at dette ønske, sandsynligvis ikke er muligt og at det helt klart baseres på forudforståelsen af hvordan et dansk skolesystem er opbygget.

Af observationer og informanter mener jeg ikke at kvinderne ikke har særlig mange rettigheder eller handlemuligheder. De agerer indenfor et lille spillerum og er nødt til at tilpasse sig en masse uskrevne regler for at kunne forblive en del af det sociale miljø. Kontakten med vesterlændinge og deres kultur kan endda tolkes som negativ, eller det kan risikere at have negative konsekvenser for de implicerede. Hvis man forestiller sig at vestlige normer skulle indføres i en nødhjælpskontekst er slet ikke sikkert at det ville være et favorabelt tilbud. Dem det involverer vil risikere evig social eksklusion. Derfor er man nødt til at tage udgangspunkt i nogle indiske retningslinjer i begyndelsen. Ifølge Bourdieu kan retningslinjerne fremsat i organisationens vedtægter kan forstås som objektive strukturer, der har en dobbelt eksistens. Dobbelt eksistens betyder at vedtægterne eksisterer objektivt i form af den nedskrevne ideer samt subjektivt i form af udførelsen af de tiltag som ifølge organisationen. Symbolsk kapital kan ses som medbestemmelse, medbestemmelsen defineres af de strukturer der er i det omgivende samfund (s. 104, Bourdieu 1994). På baggrund af ovenstående kan

det diskuteres hvilke handlemuligheder vedtægterne fordrer når ideerne skal effektueres i samfundet. Umiddelbart betyder det at der vil være meget begrænsede handlemuligheder for en indfødt i Indien at skulle leve op til vedtægterne og samtidig forholde sig kulturelt ansvarlig i forhold til sin egen kultur.

Konklusion

Organisationens vedtægter og udviklingsgrundlag kan ikke implementeres som ønsket. Det kan synes underligt at noget der virker i Danmark, men som højst sandsynlig ikke vil virke i Indien. Tiltagene i vedtægterne er baserede på en forudforståelse af hvem ”de fattige” er og hvordan man hjælper dem og der er derved taget udgangspunkt i mangelfulde forudforståelser.

Da organisationens vedtægter baseres på en helt anden kulturel sammenhæng og nogle helt andre kulturelle værdier, rummer grundlaget ikke muligheden for at forstå den komplekse kultur i Indien. Der er forestillinger omkring: ”hvad er den bedste form for undervisning og læring” som tager udgangspunkt i at der findes én universel sandhed. Derfor er der to elementer af kulturelle forståelser som skal korrigeres for at indsatsen bedre kan målrettes mod den befolkningsgruppe som den er tiltænkt. Vedtægterne bør tilpasses den nye forståelse, derudover skal der gøres nogle overvejelser omkring hvem den rette målgruppe er.

Referencer

- Bourdieu, Pierre & Wacquant, L. (2009): **Refleksiv sociologi - mål og midler**. Hans Reitzels Forlag.
- Bourdieu, Pierre (2005a): **Viden om viden og refleksivitet**. Hans Reitzels Forlag. Bourdieu, Pierre (2005): **Udkast til en praksisteori**. Hans Reitzels Forlag.
- Hebsgaard, Thomas (2010): **Mobilen er blevet Afrikas kreditkort**. Information. Artikel set 30.11.17 på <https://www.information.dk/udland/2010/04/mobilen-blevet-afrikas-kreditkort>
- Jensen, Iben (2001): **Interkulturel kommunikation i komplekse samfund**. Roskilde Universitetsforlag.
- Jensen, Iben (2013): **Grundbog i kulturforståelse**. Samfundslitteratur.
- Johansen, Peter (2016): **Penge er kun papir**. (<http://indien.dk/category/modi/> set 030117)
- Kristiansen, Søren & Krogstrup, Hanne K. (1999): **Deltagende Observation – Introduktion til en forskningsmetode**. Hans Reitzels Forlag.

“Hvis de ikke var der, ville vi bare gøre det” - når teknologi er med til at forandre graviditet og fødsel

**Stefanie Hoffensets Hansen, Mette Thorup Nielsen,
Lærke Højgaard Mortensen & Nazmiye Kilic**
Stud.mag. i Læring og Forandringsprocesser
Institut for Læring og Filosofi
Aalborg Universitet

Abstract

Undersøgelsesspørgsmålet i artiklen lyder som følger: ”*Hvordan forholder nyblevne mødre sig til teknologi i forbindelse med graviditet og fødsel*”? Empirien bag er indsamlet gennem et fokusgruppeinterview med en mødregruppe. Teorier inden for forskningsfeltet Science-Technology-Society Studies (STS) og Michel Foucaults magtbegreb er benyttet. Det konkluderes, at mødre anvender teknologi til at virkeliggøre deres graviditet og dermed bliver graviditeten cyborgficeret. Ydermere ses det at forskellige aktanter under en scannings- og en fødselssituation konstituerer hinanden i et netværk og mødre bliver genstand for styring gennem selvstyring, hvor de tilvælger teknologien under graviditet og fødsel.

Indledning

Gennem de seneste år har teknologier målrettet gravide og nyblevne mødre fået større plads i det danske samfund. Teknologien udvikler sig hele tiden og det samme gør de muligheder der er for anvendelsen heraf (Lupton 2013, 396). Teknologierne favner bredt og inkluderer alt fra online informationsøgning til ultralydsscanninger af fosteret. Som mor har man mulighed for at til- eller fravælge brugen af teknologi under graviditet og fødsel, hvilket giver mødre mulighed for at tage ansvar for egen sundhed – og dermed også ansvar for deres kommende barns sundhed.

Følgende undersøgelsesspørgsmål berøres i nærværende artikel.

”Hvordan forholder nyblevne mødre sig til teknologi i forbindelse med graviditet og fødsel”?

Artiklen er skrevet på baggrund af 8. semesters projektopgave i valgfaget *Sundhed og Læring*. Projektets forandringsperspektiv kredser sig om den måde, hvorpå mødre og teknologi påvirker og forandrer hinanden under et graviditetsforløb.

Undersøgelsesmetoden præsenteres indledningsvist, hvorefter der henvises til eksisterende forskning på området. Dernæst inddrages STS og Foucault, som danner udgangspunkt for projektets analyse. Hovedpointerne fra projektets diskussion vil herefter blive belyst og afslutningsvis præsenteres projektets resultater.

Metodevalg

Den kvalitative metode anvendes og projektet er baseret på et fokusgruppeinterview med syv mødre. Empirien er blevet analyseret gennem meningskondensering og de fremkomne temaer danner

rammen for undersøgelsesspørgsmålet som er omdrejningspunktet for artiklen. Dette er blevet undersøgt med udgangspunkt i teorier, der kan tilvejebringe viden om, hvordan mødre forholder sig til teknologi. Vi benytter os af udvalgte teorier inden for forskningsfeltet STS, herunder Haraways cyborgbegreb, Latours aktør-netværksteori (ANT) og Foucaults magtstrukturer.

Vi anvender ANT og Post-ANT som en analysestrategi (Gad og Jensen 2008, 99). Vi ser dermed på det heterogene netværk som dannes gennem en vedvarende sammenvævning af menneskelige og ikke-menneskelige aktanter i knuder og forbindelser (Olesen og Kroustrup 2008, 72). Man kan ikke nøjes med at fokusere på mennesker hvis man skal forstå et samfunds opbygning, udvikling og stabilitet, men også inddrage ikke-menneskelige aktanter. Disse ikke-menneskelige aktanter betegnes som de teknologier, der er en del af et graviditetsforløb eksempelvis scanningsudstyr (ibid., 81).

Holdninger til teknologi er ikke noget man har, men noget man forhandler løbende gennem interaktion med andre eksempelvis Sundhedsstyrelsen, apps, andre mødre, ens partner (Gad og Jensen 2008, 102).

State of the art

I følgende afsnit præsenteres et udvalg af aktuelle og centrale forskningsresultater vedrørende teknologi, graviditet og fødsel.

I et ph.d. studie af Grit Niklasson blev der blandt andet paradoksalt fundet frem til, at gravide kvinder finder det 'naturligt' at benytte sig af teknologi under graviditeten. Samtidig konkluderede hun at alle de gravide ikke anså teknologien som en positiv del af graviditeten (Niklasson 2014, 12). Vi ønsker ligesom Niklasson, at finde frem til hvad der ligger forud for de gravide kvinders valg af teknologiske løsninger dog med et andet teoretisk udgangspunkt.

En anden undersøgelse viser at kvinder søger online information om vaginal sædefødsel i et forsøg på at komme til et sted i deres beslutningstagning, hvor de føler sig trygge med deres fødselsplan (Petrovska et al. 2016). Denne artikel er relevant, da der kan drages paralleller mellem undersøgelsens informanter og mødre i vores projekt, da de alle søger informationer om teknologier knyttet til graviditet og fødsel via sociale fora på internettet.

I et mixed method studie, kom det frem, at de adspurgte kvinder havde præferencer i forhold til tilgængeligheden og anvendelsen af smertestillende medikamenter under fødsel og samtidig var kvindernes forhold til deres jordemoder et vigtigt element (Larkin et al. 2017). De fleste af de adspurgte kvinder ville ikke karakteriseres, som værende udelukkende tilhængere af henholdsvis "den naturlige" eller "den teknologiske" fødsel, men ønskede det bedste fra begge verdener, hvilket er noget som mødre i vores projekt også oplever.

Endvidere viser en anden undersøgelse at ultralydsscanningen er blevet en integreret del af kvindens kropoplevelse af at være gravid, med dertilhørende positive oplevelser og dilemmaer (Harris et al 2014). Undersøgelsen belyser hvorledes scanningspraksissens voksende rolle har synliggjort betydningen af den videnskabelige biomedicinske styring af graviditeten. Dette skal forstås i forhold til individualiserede risikostyringer, hvor gravide kvinder i stigende grad selv tager ansvar for resultatet af deres graviditet. Mange af de samme positive oplevelser og dilemmaer gør sig også gældende for mødre i vores projekt.

Ovenstående undersøgelser inddrages med henblik på både at kunne bekræfte eksisterende viden og dermed give en større evidensbaseret indsigt samt at kunne supplere undersøgelsesresultater med nye fund og derved bidrage til videnskabelig udvikling.

STS som udgangspunkt

Forskningsfeltet STS, kan give en række interessante blikke på hvordan teknologi og mødre indbyrdes påvirker hinanden i et foranderligt netværk. Teknologi kan ud fra dette være med til at forme mødrenes beslutninger og handlinger og den måde hvorpå noget opfattes som naturligt. STS-perspektivet tager afsæt i, at den viden der fremkommer er konstrueret. Vi kan ikke gennem videnskab finde frem til og bevise en sandhed, som allerede findes, men derimod ser vi på sandheden som noget der konstrueres løbende (Collin 2003, 86).

Blik for det teoretiske

I analysen benytter vi Haraways cyborgfiguration, som også placerer sig inden for STS. Cyborgen er interessant at anvende i vores analyse, da vi herigennem kan få en forståelse af hvordan teknologierne kan ses som en integreret del af mødre, når de skal forholde sig til anvendelsen af disse under deres graviditet og fødsel. Menneske og materialitet kan ifølge Haraway ikke adskilles, og grænserne mellem disse er fuldstændig udvisket i nutidens samfund. Mennesket er dermed en cyborg (Danholt og Madsen 2008, 184).

Endvidere benyttes Foucaults magtbegreb i form af biomagt, panoptikon og governmentality (Nilsen 2009, 94-125). Disse kan tilvejebringe viden om den indsamlede empiri, da det kan give et nyt perspektiv på hvad der kan være med til at forme mødrenes holdning til teknologi under graviditeten. Her bliver mødrenes holdninger til graviditet, fødsel og teknologi eksempelvis set i lyset af ”styring gennem selvstyring”, hvor det undersøges hvordan mødre er underlagt magtstrukturer. Den måde hvorpå mødre forholder sig til teknologi kan være et resultat af de styringspraksisser der hersker i samfundet. Hvis mødrenes selvstyring, ses som det bindeled der placeres i mellem politisk styring og fuldkommen selvstyring, kan det give indsigt i hvad der kan ligge til grund for hvordan mødre forholder sig til teknologi.

Diskussion: Evidensbaseret- og praksiserfaret viden som en del af et netværk

Det diskuteres i projektet hvorfor mødre både ser evidensbaseret viden som sand og rigtig, og hvorfor de også ser praksiserfaret viden som det sande. Mødre bevæger sig, set ud fra ANT, i et netværk mellem evidensbaseret- og praksiserfaret viden og forhandler løbende deres forhold til teknologi under graviditet og fødsel herudfra (Olesen og Kroustrup 2008, 72). Der opstår en relation mellem heterogene aktanter, som konstant er til forhandling i et netværk af menneskelige aktanter såsom mødre og læger samt ikke- menneskelige aktanter i form af Sundhedsstyrelsens anbefalinger angående alkohol til gravide.

Resultater

Det ses på baggrund af projektets analyse, hvordan teknologien, herunder scanninger og apps, bliver brugt til at virkeliggøre mødrenes graviditet og derigennem bliver deres graviditet cyborgficeret. Måden hvorpå mødre forholder sig til teknologi, ændrer sig alt efter, hvilken situation der bliver berørt. I forhold til scanning og brug af apps indtager mødre en mere positiv tilgang, hvorimod at de bliver mere kritiske, når de forholder sig til anvendelsen af smertestillende medikamenter under fødslen. Dette er grundet ønsket om en naturlig fødsel i form af en vaginal fødsel som skal ske uden

brug af teknologi. Det konkluderes, at aktanter som scanningsudstyr, smertestillende medikamenter, mødre, jordemødre og læger under en scanning og en fødsel konstituerer hinanden gensidigt i et netværk af forbindelser.

Brugen af teknologiske virkemidler skaber bekymring hos mødrene, og det ses at de ikke ønsker at afvige fra et normaliserende blik, som ifølge Foucault vanskeliggør, det at kunne anerkende forskelle i samfundet. Der skabes med brugen af de forskellige apps mulighed for, at mødre selv kan følge med i udviklingen af deres kommende børn, og de indtager dermed en form for ”vogterposition”.

Sundhedssystemets indretning, hvor mødre skal træffe egne valg om sundhed for deres kommende barn, sætter en refleksion i gang. Denne refleksion medfører bekymring omkring risiko og det er denne bekymring, der får dem til at træffe valg om brugen af teknologi. Ydermere kan de sociale fora, hvor mødre har mulighed for at dele information og erfaringer, ses som et resultat af styring gennem selvstyring, da mødre herigennem forsøger at indhente information, der kan danne baggrund for deres beslutninger i forbindelse med deres graviditet og fødsel.

Referenceliste

- Collin, F. (2003): *Konstruktivisme*, 1. udgave, Frederiksberg, Samfundslitteratur og Roskilde Universitetsforlag.
- Danholt, P. og Madsen, S. (2008): *Kapitel 8: Posthumanitet og cyborgs*, I: Jensen et al.: *Introduktion til STS- Science, Technology, Society*, 1. udgave, 2. oplag, København, Hans Reitzels Forlag.
- Gad, C. og Jensen, C. (2008): *Kapitel 4: Post-ANT*, I: Jensen et al.: *Introduktion til STS- Science, Technology, Society*, 1. udgave, 2. oplag, København, Hans Reitzels Forlag
- Harris, G. et al. (2004) *Seeing the Baby: Pleasures and Dilemmas of Ultrasound Technologies for Primiparous Australian Women* i *Medical Anthropology Quarterly*, Tilgængelig på:
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1525/maq.2004.18.1.23/abstract;jsessionid=E63557E3AD1F203331D2B08D1CB8D905.f01t02>
- Larkin, P. et al. (2017): *Women's preferences for childbirth experiences in the Republic of Ireland; a mixed methods study*, i *BioMed Central Pregnancy and Childbirth*. Tilgængelig på:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5223453/> Besøgt d. 30/5- 2017.
- Lupton, D. (2013): *Quantifying the body: monitoring and measuring health in the age of mHealth technologies*. *Critical Health* (Vol. 23, nr. 4).
- Niklasson, G. (2014): *At være gravid - kvinders oplevelse af tilbud, valg og krav*, Ph.d. afhandling, Institut for Sociologi og Socialt Arbejde, Aalborg Universitet, Danmark. UCN - Forskning og udvikling.
- Nilsson, R. (2009): *Michel Foucault - en introduktion*. Oversat af Thornye, O., 1. udgave, 1. oplag, København, Hans Reitzels Forlag.
- Olesen, F. og Kroustrup, J. (2008): *Kapitel 3: ANT- Beskrivelsen af heterogene aktør-netværk*, I: Jensen et al.: *Introduktion til STS- Science, Technology, Society*, 1. udgave, 2. oplag, København, Hans Reitzels Forlag.

Petrovska, K. et al. (2016): *The fact and the fiction: A prospective study of internet forum discussions on vaginal breech birth*. *Women and Birth*, Tilgængelig på:
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1871519216301366>